М. Куліш

Мина Мазайло

МИКОЛА КУЛІШ

МИНА МАЗАЙЛО

КОМЕДІЯ

ПРАГА 1940

ВИДАВНИЦТВО »КОЛОС«

Друковано 3.000 примірників

Обгортка праці А. Лисянської

DRUCKEREI
DES PROTEKTORATES BÖHMEN UND MÄHREN IN PRAG
TISKÁRNA PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA V PRAZE

ДІЯ ПЕРША

1.

Нарешті Уля прийшла. Рина до неї, од люстра:

— Ой, Улю, ой тільки Улю, і тобі не сором. Я жду тебе, жду, жду. Нерви як не луснуть, серце знемоглося. Ти не можеш уявить собі, що в нас у кватирі робиться . . . Це ти купила нові рукавички? За скільки? . . . Що тільки, Улю, робиться. Братик мій Мокій вже збожеволів од своєї укрмови, ти розумієш?

Уля тільки на двері — і собі до люстра. Виглянулась. Примружила очі:

— За три сорок.

Рина до люстра. Зробила траґічні очі:

— І, мабуть, убє папу. За три сорок? Дешево . . . Або папа його, бо вже третя лямпочка перегоріла — так пише по-українському, цілу ніч пише, ти розумієш, навіть вірші пише.

Уля повернулась од люстра:

— Що ти, пише?

Рина до люстра, перехрестилась:

— От на. А папа не то, що од Мокія укрмови слухати не хоче, а навпаки — наше малоросійське прізвище змінити хоче і вже напитує собі вчительку, щоб могла навчити його правильно говорити по-руському, наприклад: не сапоги, а спаґі . . .

Уля навіть од люстра відійшла:

— Так?

Р и н а: А Мокій не тільки не зна про це, а навпаки — мріє — ти розумієш? Мріє до нашого прізвища Мазайло додати ще Квач.

Уля аж сіла:

— Та що ти кажеш?

— А папа ще зранку пішов до загсу на вивідки, чи можна змінити прізвище і чи має він право заставити Мокія, ти розумієш? Мокій про це нічого не зна, розумієш? Мама пише секретного в цій справі листа до тьоті Моті в Курськ, щоб тьотя Мотя негайно *(гукнула в двері)*. Мамо, на хвилину . . . *(до Улі)* якнайскоріше приїхала, ти розумієш? Розумієш тепер, що в нас у кватирі робиться.

2.

Увійшла мати. Рина до неї:

— Ти написала листа?

М а т и: Уже й одіслала.

Р и н а: Жаль. І оце подумала: ніхто й не подума, що одного листа мало. Треба телеграму. *(Нервово заломила руки, подивилась у люстро, як вийшло.)* Треба негайно телеграму вдарити. Те-ле-гра-му.

Мати теж заломила руки. В люстро:

— Навіщо телеграму, коли я вже витратила десять копійок — послала листа?

Р и н а: Ой мамо, яка ти, їй-Богу . . . Та поки там тьотя одержить листа, ти знаєш, що у нас тут статися може? Знаєш? . . . *(Виразно.)* Все. А ти кажеш — навіщо? . . . Тільки телеграму. Зараз піди й напиши.

Мати пішла.

Уля: Слухай, Ринко. Невже і прізвище в загсі міняють?

— А ти думала де? Тільки в загсі. Прізвище, імя, по батькові, все життя тепер можна змінити тільки в загсі, розумієш? Ой Улю, ой Улюню. Коли ти мене любиш, зроби так, щоб Мокій закохався у тебе. Може, він кине свої українські фантазії, може, хоч прізвище дасть поміняти . . .

— Ха-ха. Хіба це поможе?

— Поможе. Закохуються ж так, що на розтрату йдуть, про партію забувають і не абихто . . . Улюню! Золотко!

— Ти серйозно?

— Серйозно.

— Не зможу я цього зробити.

— Чого?

— Ну просто не зможу. Хіба я така?

— Зможеш. У тебе чарівні очі, чудесні губи, прекрасний бюст. Ти його одним махом закохаєш.

— Це тобі так здається.

— От на! Він мені навіть якось сам казав, що в тебе на прочуд гарні очі.

— Серйозно?

— Серйозно. Тим гарні, казав, що іноді нагадують два вечірні озерця в степу.

Уля в люстро:

— Що ти кажеш?

— От на.

Уля роздумливо, мрійно:

— Два вечірні озерця.

Рина підкреслено:

— Не забувай — в степу.

Уля роздумливо — критично:

— Два вечірні озерця... Хоч це й поетично, проте... Знаєш, яку партію знайшла собі Оля Семихаткова?

— Ну?

— Партійця. Молодий ще, двадцяти трьох нема, але стаж надзвичайний. Надзвичайний. Щоліта відпочиватиме в Криму. А там не два озерця — море. Два моря. Чорне й Каспійське. Крім того, він сам з металістів, мускулатура в його... Оля каже, як обніме, то щось надзвичайне: немов, каже, гарячий удав... А кругом — немов якийсь ліс. Температура — 40.

Рина: Ото ж почни з Мокія, Улько, — практику матимеш, як треба закохувати. Думаєш, що Оля Семихаткова ото так зразу й взяла партійця? Практику мала, з кандідатами тощо. А наш Мокій теж кандідатом скоро буде, розумієш?

Уля зацікавлено:

— Серйозно?

— Вже на збори ходить.

3.

Увійшла мати.

Рина: Написала?

Мати: »Курськ. Кореной ринок, 36, Мотроні Розторгуєвій. Негайно, негайно приїзди. Подробиці листом. Сестра Лина.« Я вмисне написала двічі »негайно«, щоб вона, як тільки одержить телеграму, так щоб і їхала...

Рина: А подробиці листом навіщо?

М а т и : Як навіщо? Щоб з них наперед довідалась, що ж таке у нас робиться...

Р и н а : Ну, то вона й ждатиме листа.

Мати з досади прикусила язика. Тоді:

— То я хотіла, щоб не пропали даром ті десять копійок, що на лист витратила.

Р и н а : Дай я покажу, як писати. *(Вголос.)* Курськ, Корений — це так, ринок можна викинути: знають і так. *(Подумала.)* Мрія воскресла. Папа міняє...

М а т и : Не папа, а Мина. Телеграма од мене.

Р и н а : Не заважай. Мені — ніколи... Мрія воскресла. Мина міняє прізвище. Мокій збожеволів укрмови. Станеться катастрофа. Приїзди негайно. *(До матері.)* Розумієш тепер, як треба писати? На, перепиши й одішли. *(Мати вийшла. Рина до Улі.)* Тепер ти розумієш? Жах. Ой, Улюню. Молю тебе, благаю — закохай.

Уля схвильовано:

— Ну як я почну, чудійко ти? Сама знаєш, який він серйозний, ще й український. Ну як до його підступитися? З якого боку?
— З якого?
— Так.
— З українського.
— Не розумію. Як це?
— А так, що тільки з українського.

Уля подумала:

— Ти, як бачу, Рино, дурна. Та в його ж іншого боку й нема, а ти кажеш — тільки з українського. Він же з усіх боків український.

Рина подумала. Раптом:

— Ха-ха! Ти дурна.

— Серйозно?

— Серйозно дурна! А я що тобі кажу: тільки з українського. Це й значить, що в його другого боку нема, що він кругом український.

Уля розсердилася:

— Як так, то я й розуміти не хочу. Взагалі. Бо все це дурниці взагалі.

Рина побачила — лихо:

— Улю! Золотко! Ти не дурна.

Уля до люстра:

— Не хочу. Не можу. Не знаю, як . . .

— Я покажу як. Ось я зараз покличу його і покажу, як почати.

— Ні, ні.

— Побачиш, що зможеш. Ось я зараз покличу. Він зразу розсердиться, нахнюпиться, це правда. Та я знаю, як до його підійти, з якої сторони він одмикається. Дурненька, не бійся. Я тобі дам потайний ключик, я покажу стежечку до його сердечка.

— Ні, ні! Я не розумію! Не розумію!

Тоді Рина надхненно, визивно:

— Не віриш? А хочеш, Улько, і він тебе поведе сьогодні в кіно?

Як всяка Уля, Уля — кіноманка:

— Ти серйозно?

Рина не така, щоб назад. Перехрестилась, немов збираючись у воду пірнути:

— От на! Тільки ти, Улю, не зірвись! Що не казатиму я, то немов з твого бажання, розумієш? Можеш навіть мовчати, тільки підтакни коли, кивни головою, усміхнися. А далі — сама побачиш . . .

Постукала в двері до брата:

— Моко! Вийди на хвилинку! Чуєш, Моко?

Уля ледве чутно, одними рухами:

— Рино, не треба. Золотко, не треба . . .

Побачила, що та не слуха підбігла до люстра. Очевидно хотіла зробити очі озерцями. Не вийшло. Вхопилась за серце.

4.

Увійшла мати. До Рини голосно й авторитетно:

— Тьотя не одержить такої телеграми.

Р и н а : Цс-с . . . Чого?

Мати тихше:

— А того, що в їй тринадцять слів, ти розумієш? Треба скоротити.

5.

Увійшов Мокій, юнак з чорним висипом під носом і по підборіддю, з мрійними, але злими очима. Хотів гримнути на сестру, та побачив, що вона не одна:

— Ну?

Рина зробила знак матері, щоб та негайно вийшла. Мати вийшла. Рина до брата:

— Ти, здається, знайомився колись. Моя подруга — Уля Россоха.

Уля одними губами:

— Розсохина.

Рина з натиском:

— Россоха.

Мокій незграбно подав руку:

— Гм...

Р и н а: На хвилинку, Моко! Улі страшенно вподобалось українське слово — бражзолійний, а я не знаю, що воно значить. Яка його тяма?

Мокій хмуро, недовірливо:

— Бразолійний, ти хочеш сказати?

Рина до Улі:

— Як, Улю?... Ах, так. Бразолійний. Бразолійний.

Мокій уважніш подивився на Улю. Кахикнув. Тоді глухо:

— Бразолійний — темносиній. *(До сестри.)* Більш нічого? *(Взявся іти.)*

Рина до Улі:

— Бразолійний — темносиній, розумієш, Улю? *(До брата.)* Уля каже, що воно звучне таке, свіже — бразолійний! Бразолійний!

Мокій до Улі. Стримано:

— Ви де чули, чи вичитали це слово?

Уля розгубилась:

— Я?... Я не зна... Воно мені просто взяло й вподобалось...

Рина перехопила:

— Улі ще одно подобалось слово... *(До Улі.)* Яке ще тобі подобалось слово? Здається... ну, як? Бренить — ти казала?

У л я : Бренить.

Р и н а : Що таке — бренить, Моко?

Мокій мякше:

— А, бренить. По-руському — звучіт. Та тільки одним словом »звучіт« його перекласти не можна. Бренить має . . . *(До сестри, нахмурившись.)* Стривай. Ти мене колись за це слово вже питала . . .

Рина здивовано:

— Я?

— Авжеж питала. Просила, щоб я підлоги за тебе навощив, і перед тим питала.

Р и н а : Невже ж питала? Тепер пригадую. *(До Улі.)* Памятаєш, ти вже раз у мене за це слово питала . . . *(До брата.)* А я у тебе питала для Улі, та забула. *(До Улі.)* Памятаєш?

У л я : Аж двічі. Рина сказала, що ви добре знаєте українську мову, а мені саме тоді вподобалось це слово, і воно мені, не знаю чого — страшенно вподобалось. Спитала у Рини: що таке . . . звучить? . . .

Рина перебила:

— Бренить. Отоді я, Моко, й спитала тебе. Ну-да ж ти ще, пригадую, сказав, що бренить — якесь надзвичайне слово . . .

Мокій до Улі:

— Бренить має декілька нюансів, відтінків. По-українському кажуть: орел бренить. Це значить — він високо-високо, ледве видко — бренить.

Уля примружила очі. Рина до Улі:

— Ти розумієш?

Уля кивнула головою. Мокій мякше:

— Можна сказати — аеро бренить. А от іще кажуть: сніжок бренить. Це, як випаде, а тоді зверху, в повітрі, ледве примітний такий, бренить.

Рина до Улі:

— Ти розумієш?

Уля ніжно усміхнулась. Мокій розворушився:

— Або кажуть — думка бренить. Це треба так розуміти: тільки-тільки береться, вона ще неясна — бренить. Спів бренить. Це, наприклад, в степу далеко ледве чути . . .

Уля мрійно:

— Бренить.

Мокій з гумором:

— Губа бренить. Так на селі й кажуть: аж губа бренить, так цілуватися хоче.

Уля: А знаєш, Рино? Мені справді вподобалось це слово.

Рина: Серйозно?

Уля: Серйозно.

Рина: Браво! Ти, я бачу, тепер зрозуміла, як і що! *(До Мокія.)* Між іншим, Уля страшенно любить українські кінокартини і написи . . . каже, що вони якісь . . . *(До Улі.)* Які, Улю? . . .

Уля: Надзвичайні.

Рина до Мокія:

— Ти розумієш?

Мокій: На жаль, гарних українських кінокартин дуже мало . . . Дуже мало.

Рина: Оце ж і вона прийшла спитати, про це ж

і просить, щоб я з нею пішла сьогодні в кіно. А мені ніколи, розумієш?...

М о к і й : Гм... Бачиш, мені треба сьогодні ввечері на збори... На жаль, не можу, бо треба на збори... Я пішов би, та мені треба на збори.

Р и н а: Я б сама з нею пішла, та коли ж її цікавить не так картина, як написи до неї: чи чистою укрмовою написано, чи робленою, попсованою . . . *(До Улі.)* Я не знаю, чого тебе це цікавить?

Уля здивовано:

— Мене?...

Р и н а : Не однаково — чи чистою, чи робленою?...

М о к і й : Авжеж не однаково. От, наприклад, написи в Звенигорі — краса. Стильні, поетичні, справжньою українською мовою писані. А подивіться ви на написи по других кінокартинах. Олива з мухами. Немов нарочито псують таку прекрасну, таку милозвучну мову...

Рина до Улі:

— От хто б тобі розказав, Улю. От хто б відповів на всі твої щодо української мови запитання.

Мокій до Улі:

— Бачите, мені треба на збори... А вас справді цікавить все це? Українська мова і . . . взагалі?

У л я: Взагалі страх як цікавить.

Р и н а: Як стане коло української афіші: читає-читає, думає-думає, чи справжньою написано мовою, чи фальшивою . . . Я гукаю — Улю! Улю!

Мокій до Улі, приязно:

— Серйозно?

Уля почервоніла:

— Серйозно.

Мокій: А знаєте, я сам такий. Побачу ото неправильно писану афішу, вивіску або таблицю — і досади тобі на цілий день. А які жахливі афіші попадаються, як перекручують українську мову . . .

Уля: Серйозно?

Мокій: Серйозно перекручують. Серйозно . . . Та ось я вам покажу одну таку афішку — помилуєтесь. *(Побіг і вернувся, щоб справити чемність.)* Вибачте, я зараз . . . На хвилинку . . . Такої афішки ви ще . . . *(Побіг.)*

Рина до Улі:

— А що? Ще один захід — і ти, Улько, сьогодні в кіно! Ти тепер розумієш, як з ним треба поводитися? От тільки я забула попередити тебе, що не всяке українське він любить, розумієш? Раз на іменини думаю — що йому купити, який подарунок? Купила малоросійську сорочку й штани. Так, ти знаєш, сокирою порубав.

Уля пошепки:

— Що ти кажеш?

— От на . . . От що, Улюню! Ти котись зараз просто до його в кімнату, розумієш? Бо тут він покаже тільки афішу, а там у його словники, книжки, Хвильові всякі, Тичини. Хоч до вечора розпитуйся, залюбки розповідатиме. Побачиш яку книжку — і питай. Побачиш якогось там Хвильового — і питай, а тоді в кіно . . . Ну, а там вже ти сама знаєш, як і що. Іди. Дай я тебе перехристю.

Уля до люстра. Від люстра під хрест. Тоді раптом стала:

— А що, як не так спитаю? Не попаду на його смак?

Рина: Попадеш.

Уля: Ну як? Як? Коли мені здається, що »стоїть гора високая« краще за Тичину.

Рина на мить замислилась, потьмарилась. Раптом обличчя їй засвітилося:

— Прекрасно. — Оце і май на увазі: що тобі подобається, то йому не подобається, і навпаки. Розумієш?

Уля добрала розуму:

— А не помилюся?

Рина: Ні.

Уля боязко підійшла до Мокієвих дверей. Постояла. І таки пішла. Рина до люстра:

— Ху! Слава Богу!

6.

Увійшла мати:

Рина: Ну, що там у тебе з телеграмою? Написала?

Мати: Вже й одіслала. Домаху попросила, щоб віднесла. Тільки я скоротила . . .

Рина: Як же ти скоротила?

Мати: Так, як я одна тільки вмію. Вийшло коротко й дешево. Ось копія: »Курськ, Корєний, 36. Катастрофа. Мока українець. Приїзди. Лина. Негайно приїзди«. Все . . .

Рина: Ха-ха. Та тьотя ніколи не одержить такої телеграми.

Мати: Не вигадуй дурниць. Це тобі досадно за тринадцять?

Рина: Та кому телеграма? Кореному ринкові?

Мати: Тьоті ж: Корений, 36. Катастро...

Прикусила язика, аж позеленіла. Тоді:

— Ну що ж тут такого? На Кореному ринку догадаються, що ця телеграма до тьоті Моті.

Рина за копію:

— Ослице! Дай я допишу.

Мати вирвала назад:

— Я сама!

Рина: Дай, кажу!

Мати: Я сама, кажу!

Знову задзвонив дзвоник. Тепер уже мати вискочила в коридор. Повернулась бліда, ще більш схвильована:

— Папа прийшов...

7.

Ускочив Мазайло. Подивився гарячими, надхненними очима:

— Дайте води.

Випив води. Помахав серце:

— Думав, не переживе...

Мазайлиха і Рина:

— Ну?
— Не міняють?

Мазайло: В радіо читають, в анатоміях пишуть: серце — орган, що гонить кров, орган крово-

гону. Нічого подібного. Серце — це перш за все орган, що передчува і вгадує. Однині вірю йому, а більш нікому в світі. Серйозно кажу.

Мазайлиха та дочка і собі за серце:

— Поміняли?
— Не міняють?

Мазайло: Ще як підходив до загсу — думалось: а що як там сидить не службовець, а українець? Почує, що міняю, так би мовити, його українське — і заноровиться. На зло тобі заноровиться. І навпаки думалось: а що як сидить такий, що не тільки прізвище, — всю Україну змінив би. А що як і такий, що що йому до твого прізвища, — до себе він байдужий підчас служби, себто сидить — нічого не бачить і себе не поміча? А що як такий, думалось, що почне з діда-прадіда? А що як не той і не другий, не третій? . . . А що як і той, і другий, і третій? . . . І серце, серце вже тоді передчуло. Там сидів . . . *(випив води)* од усіх вищезгаданих — середній.

Мазайлиха: Котрий же?
— Середній од усіх, кажу. Арихметично — середній, по-моєму. Увійшов . . .

Рина: Хто?

Мазайло: Я. Він сидів. Спитав сухо, якимсь арихметичним голосом: »Вам чого?« Я до його. І раптом відчув, що вся кров мені збігла в ноги і стала. А серце, як дзвін на пожар: бев-бев-бев . . . І десь немов як справді пожар — зайнялося. Палахкотить . . . Питаю і не чую свого голосу: чи можна, кажу, змінити прізвище? Він подивився і знов: »Вам чого?« — арихметичним голосом. Як чого? Як чого? — заскакало огненно в голові. Сорок три роки, кажу, ношу я це прізвище, і воно як віспа на житті —

Мазайло ... Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло. Жодна ґімназистка не хотіла гуляти — Мазайло. За репетитора не брали — Мазайло. На службу не приймали — Мазайло. Од кохання відмовлялися — Мазайло. А він знову: »Вам чого, питаю?«

Мазайлиха: Мене обдурив: я покохала не Мазайла, а Мазалова, чом не сказав?

Рина: І тепер сміються, регочуть — Мокрина Мазайло, не сказав?

Мазайло: Я нічого не сказав. То мені лише здавалось, що питаю, кажу. А вийшло так, що я стояв перед ним і мовчав. Мені заціпило ...

Мазайлиха: Було б голкою вколотися.

Мазайло: Хтось одвів мене до дверей. Все як в тумані. Не знаю, де я, чого прийшов. Серця вже не чую. І раптом воно тьох! — перед очима якесь писане оповіщення ... Немов не я, немов хтось другий за мене чита — *(серце)*. Список осіб, що міняють своє прізвище. Минько Панас на Міневрина Павла. Читаю, не розумію. Вайнштейн Шмуель — Калман — Беркович на Варшиних Самойла Миколайовича — читаю: Засядь — Вовк на Волкова — читаю. Ісидір Срайба — на Алмазова ... І тут все прояснилось. Я зрозумів, де я і чого прийшов. Повернувся назад, питаю і чую свій голос: »Скажіть, чи можна змінити своє прізвище і як?« І чую, арихметичний, що далі симпатичний »Можна.« Отак, і отак ... Ура! — крикнуло серце.

Рина радісно і разом-погрозливо:

— Цс-с-с ...

Показала на двері, де Мокій. Мазайло надхненно але тихіш:

— Вра! Вдарило, задзвонило, як на Великдень... *(Поцілував жінку.)* Отак! *(Дочку.)* Отак! *(Знов жінку.)*

Мазайлиха, ледве не плачучи з радости:

— Яке ж тобі прізвище дадуть, Минасю?... Яке?

Р и н а: Було б попросити і нам Алмазова...

Мазайло, немов диригуючи над якимсь невидимим хором:

— Отак і отак. Виберіть прізвище, яке до вподоби.

Жінка і дочка руками, мов крилами птиці, наввипередки:

— Сіренєв. Сіренський.

— Розов. Де-Розе.

— Тюльпанов.

— Фон-Лілієн.

Мазайло диригуючи:

— Подайте заяву. На два рублі марок. На публікацію тиждень чи два. Все. *(По павзі, погладивши серце.)* Думав — не переживе!

М а з а й л и х а: З Мокієм що робити, Минасю? Він же і слухати не захоче...

Мазайло раптом перестав диригувати. Потемнів:

— Він ще не знає?

М а з а й л и х а: Ні!

Мазайло з радісним гнівом:

— Заставлю! Вибю з голови дур український! А як ні — то через труп переступлю! Через труп... До речі, де він? Покличте його! Покличте негайно... *(Гукнув.)* Мокію! Чуєш? Гей, ти!

Дочка спинила:

— Папо! Покищо йому про це — ні слова! До публікації, розумієш?

М а з а й л о: Тепер не боюсь. Не боюсь. Бо тричі звертавсь я до загсу, тричі допитував . . . Аж нічого він не може вдіяти. Маю повне, необмежене право змінити не то що своє прізвище — батькове й дідове імя й прізвище. Чула? . . . Та після цього . . . Мокію!

Д о ч к а: Ти, здається, маєш найти собі вчительку?

М а з а й л о: Правильних проїзношеній? . . . Вже знайшов. Найняв. В понеділок прийде на лекцію . . . Прекрасна вчителька. Рафінадна руська вимова . . . Прізвище Баронова-Козино.

М а з а й л и х а: Яка краса.

Дочка до батька:

— І ти думаєш, що Мока, знаючи про зміну прізвища, не вчинить підчас лекції демонстрації, скандалу?

М а з а й л о: Убю!

М а з а й л и х а: Минасю, яка грубість!

М а з а й л о: Ну, вигоню з дому.

Д о ч к а: Ой, папо, ой тільки, папо! Який ти . . . Та краще до публікації помовчати. Уяви собі: ти вибираєш прізвище — Мокій нічого про це не зна, розумієш? Ти береш лекції »правільних проїзношеній« — Мокій не зна, розумієш? Тимчасом я і мама скликаємо родичів на сімейну раду — Мокій не зна . . .

М а з а й л и х а: Сестру мою Мотю з Курська.

Д о ч к а: Можна буде ще дядька Тараса з Києва.

Мазайлиха жахнулася:

— Тараса Мазайла? Господь з тобою... Та чи не в його наш Мокій і вдався. Там такий, що в його кури по-українському говорять.

Д о ч к а: Без дядька Тараса. Тьотя й ми натиснемо на Мокія, розумієш, папо?

М а т и: Та Мотя одна на його подіє... Хіба ти, Минасю, не знаєш, як вона вміє взагалі.

Д о ч к а: Крім того, ще один план є, на Мокія вплинути... Не віриш? А хочеш, папо, і він за тиждень- два кине свої українські мрії? От давай. Тільки ти мовчок. Розумієш?

Жінка нервово:

— Мино!

Д о ч к а: Абсолютний мовчок на два тижні. Не віриш? Ну, на тиждень, папочко!

Жінка погрозливо:

— Мин-но!

Дочка, поцілувавши батька:

— Пане Сіренський. Розов. Де-Розе. Тюльпанов. Ну?

М а з а й л о: Ну, гаразд. На тиждень... *(В люстро.)* Все одно я скоро скажу... Прощай, Мазайло. Здрастуй...

8.

В цей момент підвищений, радісний голос Мокіїв:

М о к і й: Мазайло-Квач, наприклад.

(Вирвався, з рипом дверей. Мокій вийшов з Улею. Не помітивши навіть батька, переконував далі, аґітував Улю.)

Мокій: Мазайло Квач, Улю! Це ж таке оріґінальне, демократичне, живе прізвище. Це ж зовсім не то, що якесь заялозене, солодко-міщанське: Аренський, Ленський, Юрій Милославський... Взагалі українські прізвища ориґінальні, змістовні, колоритні... Рубенсовські — от. Убий-вовк, наприклад. Стокоз, Семиволос, Загнибога. Прекрасне прізвище, Улю! Антирелігійне! Це ж не те, що Богоявленський, Крестовоздвіженський, Архангельський, Катакомбов, Спасов. А німецькі хіба не такі як українські: Васерман — Вода-чоловік. Вольф — Вовк. А французькі — Лекок — півень, Лемуано — горобець...

Уля *(обернулася до Рини):* Ми йдемо в кіно!

ДІЯ ДРУГА

1.

Два дні згодом Рина допитувала в Улі (перед люстром):

— Ну, як же ти не знаєш, ой Улю. Ти ж з ним до кіна ходила?

— Вчора і завчора.

— Содову воду пила з ним, ти кажеш?

— Навіть із сиропом...

— Печива тобі купив?

— Аж пять, Рино!

— До самого дому провів?

— До воріт. Ще й постояв трохи.

— І ти не знаєш, як він — закохався, чи?...

В Улі аж румянець спалахнув. Перебила Рину рухом-словом:

— Стривай, Ринко!

Рина вижидальним голосом:

— Ну?

— Стривай, я скажу ... Як пили ми після кіна воду, я на нього глянула, отак ... Він на мене — отак. Сказав, що по-українському зрачки — чоловічками звуться.

— Ну?

— Тоді, як ішли додому, я, ти знаєш, спотикнулась, а він — хоч би тобі що. Тільки спитавсь, чи не читала я думи про втечу трьох братів? Там, каже, є такі слова: свої білі ніжки на сире коріння, на біле каміння спотикає. От, каже, де збереглася українська мова.

— Ну?

— Тоді, як повела я його через сквер (це той, де, знаєш, завжди сидять і цілуються), він сказав: як то прекрасно оспівала українська мова кохання: я покрию, каже, свого милого слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не склювали ...

— А біля воріт, як вже розставатися, сказав він мені: ваще прізвище Розсоха — знаєте, що таке Розсоха? Показав на небо — он чумацький шлях, каже, — в розсохах є чотири зірки, то криниця, далі три зірки — то дівка пішла з відрами, в розсохах — каже ... А тоді подивився мені в очі, глибоко-глибоко ...

— Ну? Ну?

Уля зідхнула:

— Попращався і пішов ... Ти не скажеш, Рино, як він — чи хоч трохи закохався, чи ...

Р и н а: Та я тебе про це питаю, Улько, тебе... Ой, яка ж ти дурна, розумієш?

У л я: Коли я дурна, а ти розумна, то скажи мені, щоб ти сказала, коли б ти була — я, а я — ти, себто коли б він тебе отак провожав?

— Що я б сказала?...
— Так.
— Коли б я була ти, а ти — я?
— Так.

Рина осіклась, наморщила лоба. А Уля, як Уля — зраділа:

— Ага. Ага... І ти б не знала, що сказати, Рино!

Р и н а: Нуда ж! Бо коли б я була ти, то теж була б дурна.

Уля образилась:

— Як так, то я тебе більш не питатиму, і ти мене не питай...

Р и н а: Улюню, ти не дурна. Золотко, не сердься... Бо й я не знаю... Тільки, знаєш що? Мені здається...

У л я: Ну?

Р и н а: Він, кажеш, заглянув тобі в вічі, як пили содову?

— Так.
— І біля воріт, як розставались?
— Глибоко заглянув...
— Мені здається, що він закохався!

Уля в люстро:

— Що ти кажеш, Рино?

Р и н а: От на. Принаймні — закохується. Тільки ти, Бога ради, поспіши, Улюню, прискор цей про-

цес, розумієш? Треба, щоб він взагалі не українською мовою мріяв, а тобою, золотко, твоїми очима, губами, бюстом тощо ... Ну зроби так, Улю, ну що тобі стоїть?

Уля: І зробила б, може, та коли ж він чудний такий. Ну чим ти його вдієш, коли навпаки — він на тебе словами отими тощо ... аж пахне.

Рина: Він на тебе словами, віршами, ідеолоґією, а ти на його базою, розумієш? Базою ... Тим то і поклалась я на тебе, Улько, що ти маєш такі очі, губи, взагалі — прекрасну базу маєш. Крім того, мене ти слухатимеш, моєї поради. Так, Улюню, так?

Уля випнулась вся. Зідхнула. Мовчки поцілувала Рину.

Рина: Так ... Добре, серце, що ти сьогодні наділа більш прозористі панчохи, розумієш? По новій моді. До того ж вони й на колір кращі — якісь манливі, теплі ... чудесно.

Уля перед люстром:

— Що ти кажеш!

Рина: Чудесно, кажу — і кличу Мокія ...

Уля, звичайно, за серце, до люстра:

— Рино, хвилинку ...

Та Рина вже без уваги на те. Пішла, покликала Мокія: »Моко. Тебе на хвилинку просить Уля ...« — *сама вийшла.*

2.

Увійшов Мокій. Певно читав, бо з книгою, олівцем і центиметр у руках:

— Гм ... це ви?

Уля: Я... по книжку... А ви думали — хто?
Мокій: Думав, що це... ви.

В Улі забреніло в грудях:

— Серйозно? А я по книжку до вас.
— По яку?

Уля трошки розгубилась:

— По яку? Взагалі по українську книжку.

В Мокія забреніло в грудях:

— Серйозно? Дуже приємно. Радію вами, Улю.
— Серйозно?
— Серйозно. Якої ж вам книжки дати? З поезії? З прози? З наукових? Соціяльно-економічних?
— Котру можна буде.
— Вибирайте.
— Ну дайте... яку ви хочете.

Мокій зворушено:

— Та я б хотів, що б ви всі їх перечитали, Улю!
— А це у вас яка?
— Це? Це книжка з української етноґрафії та антропологїї.

Уля вже не знала, що далі казати, та:

— Серйозно?
Мокій: Подивіться.

Уля подивилась:

— Гарна книжка — в палітурках і, здається, з золотим обрізом...

Мокій: А знаєте, як по-вкраїнському сказати: з золотим обрізом?
— Ану, як?

Мокій піднесено:

— Книжка з золотими берегами. Правда — прекрасно?

— Надзвичайно.

— А то іще можна сказати про матерію, що вона з берегами. Фартух дорогий — золоті береги.

Уля щиро:

— Прекрасно.

Мокій зраділо:

— Серйозно?

Уля цілком щиро:

— Надзвичайно. Фартух дорогий, золоті береги... А скажіть, як буде по-вкраїнському »чулкі с розовой кайомкой«? Отакі як у мене. Ось...

Хотіла показати, та засоромилась. Похилилась. Мокій того майже не помітив. Ще більше піднесено:

— Панчохи з рожевими бережками.

Уля: Надзвичайно...

Мокій ще більш запалився:

— А то ще кажуть: миска з крутими берегами. Або пустився берега чоловік, по-руському — на проізвол судьби. Або, нарешті, кажуть, берега дати... Наприклад: треба українській неписьменності берега дати. Ах, Улю! Як ще ми погано знаєм українську мову. Кажемо, наприклад: потяг іде третьою швидкістю, а треба — поїзд третім погоном іде. Погін, а не швидкість. А яка ж вона поетична, милозвучна, що вже багата... Та ось вам не одне слово »говорити« аж цілих тридцять нюансових: говорити, казати, мовити, балакати, гомоніти, гуторити, повідати, торочити, точити, базікати, цвенькати, бубоніти, лепетати, жебоніти, верзти, плести,

герготати, бурмотіти, патякати, варнякати, хамаркати, мимрити, цокотіти . . .

Вже втретє дзвонив у сінях дзвоник, коли Мокій та Уля почули. Пішла одчиняти Уля.

3.

Вернулась, і з нею увійшла суха, потерта якась дама в довоєнному вбранні. Дама до Улі:

— Я Баронова-Козино. Ваш папа найняв мене проказати йому кілька лекцій з правильних прізношеній.

Уля: Мій папа? У мене нема папи: він помер.

Баранова-Козино: Помер? Ах, Боже мій, яке нещастя. І це так несподівано, раптом . . . Боже мій. Ще завчора він найняв мене і дуже просив прийти на першу лекцію сьогодні.

Уля: Мій папа вже три роки тому, як помер . . . То, мабуть, був не мій папа.

Баронова-Козино: Вибачте, я, певне не туди потрапила, хоча адресу я добре запамятала. *(Забурмотіла розгублено.)* Холодна гора, . . . ськая вулиця, нр. 27, на воротах напис: »У дворі злі собаки«, та собак, казав ваш папа, нема. І справді нема. Кватира Зама. . . . Майза . . . Ах, Боже мій, чудне таке прізвище . . .

Мокій: Може, Мазайла?

Баронова-Козино: Так. Мазайла. Він ще казав, що не треба запамятувати прізвища, бо не сьогодні — завтра має змінити його у загсі на друге . . .

Мокій аж потемнів:

— Мій папа? ... Прізвище? ...

Баронова-Козино: А ви його син? ... Вибачте, не знала. *(До Мокія з підлесливим посміхом.)* Хоча ви похожий на вашого папу. Боже, як похожий ... Скажіть — змінили вам прізвище? Папа ваш так турбувався ... Воно справді якесь чудне. Либонь малоросійське?

Мокій глухим, здушеним голосом:

— Однині ... *(прокашлявся)* у мене папи нема.

Баронова-Козино: Як? Ви сказали ...

Мокій з натиском:

— Нема, кажу, нема!

Баронова-Козино: Ах, Боже, мій. Знов, виходить, я не туди потрапила ... Як же так? *(Забурмотіла розгублено.)* Холодна гора, ... ськая вулиця, Нр. 27, »У дворі злі собаки«, кватиря ...

4.

Увійшов Мазайло. Кинувся до Козино:

— Жду вас, жду.

Баронова-Козино: Вибачте. Вийшло таке непорозуміння. Сказали — вас нема, що ви вмерли ...

Мазайло показав на двері. Не зводячи очей з Мокія, вклонився ще раз Бароновій:

— Так — так ... Заходьте, Мокіє! Я матиму з мадам Бароновою-Козино ділову розмову. Мені потрібна ця кімната ...

Баронова-Козино: І я вже була повірила, що ви померли ...

Мазайло до Баронової, але вся його увага на Мокієві:

— Дуже приємно . . . *(До Мокія.)* Розумієш? . . . *(До Баронової, ще раз вклонившись.)* Вибачте! Заходьте . . .

Баронова-Козино заспокоєно і задоволено:

— Мерсі.

Вийшли. Мокій, весь час свердливши батька очима, зірвався з місця. Заходив:

— Ні! Ні! . . . Не дам! Не дозволю! Я жодної лекції, коли так, жодної лекції правильних проізношеній!

Помітив Улю біля люстра і раптом увесь освітився, сповнився якоюсь ідеєю:

— Так . . . Бачите тепер, Улю, який я самітний?

Уля: Серйозно?

— Серйозно, Улю. Рідня — а нема до кого слова промовити, тим паче українського. Слухати не хочуть. *(До дверей.)* Так, ні! Буду на зло, на досаду деклямувати українське слово! *(До Улі.)* Не розуміють його краси, а з моеї самотности сміються. Отак і живу, самотію, як місяць над глухим степом, як верства в хуртовину. *(До дверей.)* Буду співати, кричати під дверима отут, буду танцювати, свистіти . . . *(До Улі.)* Як одлюдник в пустині, як копійка у старця, як мізинець в каліки, як . . .

Уля захвилювалась:

— Серйозно?

Мокій: Серйозно. Скоро вже і я скажу за словом поетовим: »Сиди один в холодній хаті, нема з ким тихо розмовляти, ані порадитись. Нема, і нікогісінько нема . . .« А як хочеться знайти собі такого

друга, теплого, щирого, щоб до його можна було примовитись словом з Грінченкового словника та й з власного серця...

Уля вже никла жалощами:

— А як буде у вас подруга, щира, і тепла... Навіть гаряча...

Мокій: Ах, Улю! Мені вже давно хотілось вам сказати...

Уля трепетно:

— Що?

Мокій: Ще тоді хотілося сказати, як пили ви содову воду, як дивились на зоряну криницю, на дівку з відрами...

Уля: Що?

Мокій: Хотілося сказати, а тепер ще охотніше скажу: Улю! Давайте я вас українізую.

Уля ледве не впала. Одскочила:

— Он ви що! Не хочу!

Мокій в наступ:

— Улю! Ви ж українка!
— Боронь Боже! Я не українка.
— Українка.
— А нізащо! Ні! Ні!
— У вас прізвище українське — Розсоха.
— Ні!
— Та що там прізвище — у вас очі українські, губи, стан...

Уля спинившись:

— Очі?

Мокій переконливо:

— Так! Очі, кажу, губи, стан — все українське! Не вірите? Не вірите, Улю? Я вам зараз доведу... Не я, а наука, оця книга, Улю, антропологія вам доведе, що ви справді українка...

Перегорнувши кілька аркушів, почав вичитувати:

— Ось: українці — здебільшого високого росту, стрункі... *(Глянув на Улю.)* А ви хіба не струнка? Широкі в плечах (ну, це про мущин), довгоногі... *(До Улі.)* Нема гірш, як коротконога жінка. *(Уля непокійно подивилась на свої.)* Ні, у вас українські, Улю... *(З книги.)* З дуже напіґментованою кожею, себто смугляві, пишноволосі або кучеряві... *(Подивився на Улю.)* А ви не ймете віри. *(З книги.)* Круглоголові, довгообразі, високо та широколобі, темноокі, прямоносі, рот помірний, невеликі вуха... *(Подивився на Улю.)* Як про вас писано...

Уля розтанула:

— Що ви кажете?

А сама непомітно в люстро:

— Мокій: Ще не ймете віри? Так ось! Брахікефальности пересічний індекс, себто короткоголовість у поляків 82,1, у росіян — 82,3, у українців — 83,2, у білорусів — 85,1...

Обміряв Улі голову:

— У мене, міряв, 83,5, у вас — 83,1 — український індекс, Улю.

Уля серйозно:

— Серйозно?

Мокій: Науково-серйозно. *(З книги.)* Разом з тим, що стрункі та широкоплечі, вони ще груд-

ністі. Пересічний обсяг в грудях як на довжину тіла — 55,04, у росіян — 55,18, у білорусів...

Уля: А скільки у мене?

Мокій взявся міряти:

— У вас... гм... *(Доторкнувся до грудей.)* Вибачте... у вас тут теж український індекс...

Уля вдячно заглянула в книжку:

— Скажіть, а про родинки тут пишеться? У мене ось родинка на шиї... і ще одна є.

Мокій: Не дочитав ще... Прізвище українське, індекси українські, очі, рот, стан — все чисто українське. Тепер ви вірите, Улю?

Уля: Вірю!

Мокій: Отже, дозвольте мені вас українізувати, Улю!

Уля тихо:

— Українізуйте, Моко!

Мокій, взявши Улю за руку:

— Ой, Улю, вивчивши мову, ви станете... що там українкою. Ви станете... більш культурною, користною громадянкою, от вам клянусь. Ви станете ближче до робітників, до селян та й до мене, а я до вас, от... *(Безпорадно замахав руками.)* Над мовою нашою бренять тепер такі надії, як прапори, як майові світанки. З України далеко буде її чути... По всіх світах буде чути... Та от я прочитаю вам зразок народньої пісні. Ви ще не чули такої...

Уля: Серйозно?

Пішли.

5.

Увійшла Мазайлиха з якоюсь химерною електричною мухобійкою в руках. Почала ляскати на мух. Поляскавши, вийшла.

6.

Мазайло увів Баронову-Козино. Зачинив Мокієві двері. Тоді до Баронової:

— Навіть мух я приказав вибити електричною мухобійкою власного винаходу, щоб навіть мухи нам не заважали. Починайте, будь ласка.

Баронова-Козино захвилювалась:

— Починати? ... Ах, Боже мій, — починати ... Може, ви почнете?

Мазайло теж захвилювався:

— Ні, ні! Я тепер не можу, ви — моя вчителька. Починайте ви.

Баронова-Козино ще гірш захвилювалась:

— За десять років я так одвикла од цього діла, що ... Я вся хвилююсь і не можу почати. Не можу. Ах, Боже мій, ну як його почати, як? ... Мені, старій ґімназіяльній вчительці? ...

Мазайло захвилювавсь:

— Починайте так, як ви починали колись, молодою ... У хлопчачій чи в дівчачій ґімназії працювали?

Баронова-Козино: В дівочій відомства імператриці Марії Теодоровни. Боже мій. Тоді ми всі починали молитвою. Памятаєте молитву перед навчанням?

Мазайло: Молитву?... Стривайте. Так-так. У нас в городському вчилищі молитву співали... Так-так, всі хором. А хто спізнявся, той після лекцій ще дві години в клясі сидів — без обєда називалось...

Баронова-Козино: І в нас у ґімназії співали... Прекрасно співали. Памятаю слова...

Мокій, причинивши двері, заляскав електричною мухобійкою:

Баранова-Козино: Ах, Боже мій. Невже забула? За десять років! Не може бути... молитва перед навчанням... Невже забула?

Мазайло: Молитва перед навчанням. Невже забув?... Ах, Господи... Преблагий Господи...

Баронова-Козино згадала. Очі засіяли, голос сам заспівав:

— Преблагій Господи, нізпошлі нам благодать...

Мазайло, зрадівши, що згадалось, підхопив на весь голос:

— ...духа твоєго свято-о...

Баронова-Козино крізь сльози, з просміхом у голосі, поправила:

— Святаго...

Мокій, прочинивши двері, засвистів. Проте Баронова і Мазайло доспівали разом:

— ...дарствующего і укрепляющего душевниє наші сі-і-ли... даби внімая пре-по-да-ва-є-мо-му нам уче-е-нію возрослі ми тєбє, нашему создателю, во сла-а-ву, родітелям же нашім на утєшеніє, церкві і отечеству на по-оль-зу.

Баронова-Козино на такий голос, як колись казали в клясі після молитви:

— Садітєсь.

Мазайло сів. Баронова-Козино утерла сльози:

— Як вам здається, чи не заспівають ще цієї молитви по школах?

Мазайло сумно:

— Навряд.

Баронова-Козино, розгорнувши стару читанку:

— А я ще пожду. Жду. Жду-у *(На такий голос, як колись учила.)* Розгорніть, будь ласка, книжку на сторінці сорок сьомій . . .

Дала Мазайлові книжку і методично ждала, поки він шукав сорок сьомої сторінки:

— Знайшли сторінку сорок сьому?

Мазайло глухуватим, як колись у школі, голосом:

— Знайшли.

Баронова-Козино: Читайте вірш »Сєнокос«. Читайте голосно, виразно, вимовляючи кожне слово.

Мазайло обсмикуючись, як колись обсмикувався в школі перед тим як здавати урока, голосно і виразно:

— Пахнєт сєном над лугами . . .

Баронова-Козино трошки захвилювалась:

— Прононс! Прононс! Не над лу-гами, а над лу-ґамі. Не га, а ґа . . .

М а з а й л о: Над лу-гамі . . .
— Над луґа--ґа.
— Над луга-га.
— Ґа.
— Га.

Баронова-Козино аж вух своїх торкнулася пальцями:

— Ах, Боже мій. Та в руській мові звука г майже нема, а є ґ. Звук г трапляється лише в слові Бог, та й то вимовляється . . .

Мазайло раптом в розпач вдався:

— Знаю. Оце саме »ге« і є моє лихо віковічне. Прокляття, якесь Каїнове тавро, що по йому мене впізнаватимуть навіть тоді, коли я возговорю не то що чистою руською, а небесною, ангельською мовою.

Б а р о н о в а-К о з и н о: Не хвилюйтесь милий. В одчай не вдавайтесь.

М а з а й л о: О, як не хвилюватися, як, коли оце саме »ге« увесь вік мене пекло і кар́еру поламало . . . Я вам скажу . . . Ще молодим . . . Губернатора дочь оддаля закохалася мною. Просилася, молилася: познайомте! Казали: не дворянин, якийсь там реґістратор . . . Познайомте мене, познайомте! Покликали мене туди — як на Аполлона, на мене дивилась. Почувши з уст моїх ге . . . ге . . . — одвернулась, скривилась.

Б а р о н о в а-К о з и н о: Я її розумію.
— А мене?
— І вас тепер розумію.

М а з а й л о: О, скільки я вже сам пробував в розмові казати . . . ге.

Б а р о н о в а-К о з и н о: Ґе?

М а з а й л о: Не міг і не можу ... Навряд щоб і ви навчили мене ...

Баронова-Козино захвилювалась:

— Ах, Боже мій. Та це ж єдиний тепер мій заробіток — ґе ... Одним ґе я тепер і живу. Постарайтесь, ґолубчику. Ну, скажіть ще раз: над лу-ґамі! Над лу-ґамі!

М а з а й л о: Над лу-кгами. — Над лугами.

— Ґамі.

— Гами.

— Ґа.

— Га.

Баронова-Козино до вух, Мазайло до серця — та разом:

— Ху-у-у!

Мокій одчинив двері. Тоді голосно до Улі:

— Прочитайте, Улю *(розгорнув книжку і показав де),* оцю народню пісню. Читайте голосно, виразно і тільки так, як у книжці написано.

Уля хвилюючись, напружено:

— Брат і сестра. Під ґарою над криницею ...

М о к і й: Не під ґарою, а під горою ... Там написано: під горою.

Читайте, будь ласка, як написано.

У л я : Під ґарою ...

— Під горою, го.

— Під ґорою, ґо.

— Го.

— Ґо.

— Де же там, Улю, »ґо«, коли в книжці »го« стоїть. Взагалі в українській мові рідко коли звук ґ

подибуємо, хіба що в таких словах, як *(на батьків голосно)* ґуля, ґава, ґерлиґа, а то скрізь кажемо г.

Баронова-Козино раптом стрепенулась:

— Стривайте. Стривайте. Я знайшла секрета, як вас навчити. Боже мій, знайшла . . . Ось як: читайте і де »ге« стоїть — там вимовляйте ка, к.

Мазайло несміливо:

— Ка, ки . . .

Баронова-Козино: Так! Читайте!

Мазайло: Пахнет сєном над лу-камі . . .

Баронова-Козино: Так. Так.

Мазайло сміливіш:

— Песньой . . .
— Пєснєй.
Песнєй душу веселя, баби з к-раблями рядамі . . .

Баронова-Козино рівним методичним голосом:

— Не з граблямі, а с ґрап-лямі.

Мазайло старанно — аж жили напнулись:

— З караб-лямі . . .

Баронова-Козино: Та ні. У нас тепер не ге, не ґе . . . Треба казати не з граблямі, а с ґраплямі, с . . . Окрім цього, в руській мові там, де звук б не акцентовано, треба його вимовляти як п: с ґрап-п-лямі . . .

Мазайло обережно, як по камінцях через воду:

— С крап-лями . . .
— Мі.
— С к-крап-ля-мі рядамі.
— Так.

Мазайло сміливіш:

— Ходят сено шевеля. Там сухоє убірають, мужічкі є-ко кру-ком . . .

Баронова-Козино: Не єко, а єво.

Мазайло: Як? Та тут же стоїть буква ги, себто к, а не в.

Баронова-Козино: В інтеліґентній мові вимовляють єво, не єго, і не є-хо.

Мокій стрепенувся. Аж підскочив. До Улі:

— Стривайте. Я теж знайшов секрет, як вас навчити. Знайшов. Ось як: читаючи, вимовляйте г як х. Ну, Улю.

Уля: Під хорою . . .

Мокій: Приблизно так.

Уля сміливіш:

— Під хорою над криницою . . .

Мокій: Улю, як в книжці написано: над криницею, цею, е . . . *(Раптом.)* Скажіть, Улю, паляниця!

Уля: Паляниця.

Мокій: Так! Вірно! Раз паляниця у вас вийшла, це знак тому, що скоро навчитесь мови.

Уля: Серйозно?

— Серйозно.

Баронова-Козино до знервованого Мазайла:

— А що таке паляниця?

Мокій голосно:

— Український білий хліб.

Баронова-Козино: А я й досі не знала.

Мокій: Отож і горе, що їсте, а не знаєте... Читайте, Улю, далі.

Мазайло демонстративно перебив:

— Єко круком на воз вілами кідают, воз растьот, растьот, как дом. В ожиданьї...

Баронова-Козино: В ажіданьї.

— Ва-жіданьї конь убо-кій точно вкопаний сто... стаїть: уші врозь, дукою нокі і как будто стоя спіт.

Баронова-Козино: Так.

Мазайло голосніш:

— Тольки жучка...

Баронова-Козино: Толька жучка...

Мазайло про себе:

— Ага. Це значить жучку звуть Толя, Толька... *(Голосно.)* Толька жучка удалая в рихлом сєнє, как в валнах...

Баронова-Козино: Прекрасно!

Мазайло-Баронова разом надхненно:

— То взлєтая, то ниряя, скачет, лая впопихах.

У Баронової-Козино чути »впап, хах«, у Мазайла — »упопихах«.

Баронова-Козино: Ну, от! Прекрасно!

Мазайло зворушено і глибокодумно:

— Господи, то єсть преблагій Господи. У такому, сказать, маленькому віршикові і така сила правільних проізношеній.

Баронова-Козино: Запишіть їх — далі ще більш буде.

Мазайло побожно:

— Запишу собі на папері і на серці...

Сів писати, шепочучи, немов молитву: замість г — к, замість к, в, б — п, о — а...
Мокій до Улі:

— Читайте далі.

Уля: Під хорою над криницею хорювали брат з сестри-цею...

Мокій: Так.

Уля голосніш:

— Хорювали, обнімалися — слізоньками умивалися. Ходім, сестро, хо-го-рою...

Мокій: Так.

Уля голосніш і вільніш:

— Скинемось травою. Ходім, сестро, ще й степами — розвіємось цвітами...

Мокій, як дириґент, що почув фальшиву ноту, замахав благально руками:

— Мякше. Мякше. Цьвітами...

Уля мяко:

— Цьвітами.

Мокій: Прекрасно!

Уля зворушено:

— Розсіємось цвітами... Будуть люди квіти рвати та нас будуть споминати... *(Крізь сльози.)* Оце скажуть, та травиця, що брат рідний та... *(заплакала)* сестриця...

Мокій: От вам і маєш... Та чого ви, Улю? Чого?

Уля плачучи:

— Дуже жалісно! Таке маленьке і яке ж жалісне!...

Мокій, сякаючись:

— Ну, заспокойтесь, Улю, Улю, заспокойтесь! ... Скажіть ... пятниця ...

Уля покірливо:

— Пятниця ...

Баронова-Козино до знервованого й збентеженого вкрай Мазайла:

— Ах, Боже мій. Що це таке?

Мазайло звівся, як дракон:

— Ха-ха-ха. Це по-їхньому зветься українізація.

Грякнувши щосили дверима, зачинив Мокієві. Уля здригнулася, скочила, зблідла:

— Ой, що це таке?

Мокій, схопивши ручку з пером в одну руку:

— Ха-ха. Зачиняють двері. Це ж русифікація.

Другою мало не зірвав — розчинив знов двері. Став. Важко нависла передгрозова тиша. Мазайло, стримуючись, до Баронової-Козино:

— З обєктивних причин доведеться припинити нашу лекцію, одклавши її на завтра. А зараз попрошу вас лише перевірити, чи так я записав *(Почав і заплутався, бо вся його увага на Мокієві.)* Замість к — г, замість г — в, п — б ... Наприклад ... Наприклад ... *(У нестямі.)* Бахнуть сеном єво над лувами?

Баронова-Козино: Ні, ні. Не треба. Себто треба не так. Я краще сама запишу вам, сама ... *(Почала, теж заплуталась.)* Замість г — ґ,

замість к — х, б — п... Ах, Боже мій, п — б. Наприклад... *(У нестямі.)* Граблями єво на воз вілами кідайте...

Тимчасом Мокій до Улі:

— Завтра, Улю, відбудеться друга наша лекція. При одчинених дверях. А зараз запишіть, будь ласка, запишіть. Замість ґ — г, наприклад *(наливаючись гнівом)* під горою, над криницею... *(У нестямі.)* У криницю його. У криницю...

7.

Вбігли мати й Рина. Мазайло до Мокія:

— Це мене?

Мокій до батька:

— Тільки тебе.
— У криницю?
— З новим прізвищем.
— З новим прізвищем?
— З новим прізвищем. У криницю.

Мати до Рини:

— Чуєш?... *(Трагічно.)* Боже мій: почалась катастрофа. Катастрофа. Що робити? *(Почувши дзвінок в сінях.)* Підождіть. Стривайте. Хтось прийшов.

8.

Побігли в розпачі у коридор. Тимчасом Мокій до батька:

— Ти справді серйозно міняєш наше прізвище?

Мазайло: Я справді серйозно міняю наше прізвище.

Мокій вдруге:

— Ти.... наше прізвище міняєш справді, серйозно?

Мазайло: Я наше прізвище міняю справді, серйозно.

— Наше прізвище?

— Наше прізвище.

— Ти?

— Я.

— Мазайло?

Мазайло: Я вже не Мазайло.

Мокій: Ти вже не Мазайло? Та хто ж ти тепер? Хто?

Мазайло: Я? Я тепер покищо ніхто, але я буду...

Рина з дверей голосно, радісно:

— Тьотя приїхала! Тьотя Мотя приїхала!

Мати назустріч:

— Слава Богу! Слава Богу! Спасителька наша приїхала!...

9.

Рина, мабуть, вже поінформувала тьотю про все, бо в дверях тільки доказувала:

— ... а Мока якось довідався, ви розумієте? І вже почалась катастрофа, ви розумієте, тьотю? Почалася...

Тьотя: Я розумію... Я так і знала, але... але дозвольте спитати...

Мазайло поцілував тьоті руки:

— Пахнєт сєном над лу-камі... Ви розумієте? Сьогодні почав. Сьогодні я відбув першу лекцію... Як до причастя підходив... І от *(на Мокія)* він. Він...

Тьотя поцілувала Мазайла тричі в лоб:

— Я розумію. Розумію. Я тільки так і вявляла собі, але...

Мазайло показав на Баронову-Козино:

— Баронова-Козино: Учителька правільних проізношеній...

Тьотя привіталася:

— Ах, я так і знала, але...

Рина на Улю:

— Моя подруга — Уля Розсохина.
— Ах, розумію, але...

Мазайлиха до Мокія:

— Моко! Іди ж привітайся з тіткою. Ну?

Мокій мовчки привітався:

Мати: Отакий, як бачиш, Мотенько.

Тьотя: Я бачу, я розумію, але що у вас на вокзалі робиться?

Аж скрикнула тьотя, та таким голосом, що всі, навіть і Мокій, затривожились. Мати з переляку перепитала:

— А що?

Тьотя: І ви отут сидите і не знаєте?

Мазайло: Та що таке?

Тьотя: Не знаєте, що там робиться? Не знаєте, що там написане?

Майже всі разом:

— Ні...

Тьотя: Не бачили, не читали? Харків — написано. Тільки що підїхала до вокзалу, дивлюсь — отакими великими літерами: Харків. Дивлюсь — не

Харьков, а Харків. Нащо, питаюсь, навіщо ви нам іспортілі город?

М а з а й л о: А-а. Так про це ви спитайте ось у кого *(на Мокія)*. Він знає.

Тьотя до Мокія:

— Та-ак?... Навіщо?

М о к і й: Ах, тьотю. За його тільки що взялись, щоб виправити, а ви вже питаєтесь — навіщо?

М а з а й л о: Чули? *(До Мокія іронічно.)* То, може, ти й за наше прізвище візьмешся, щоб виправити?

М о к і й: Не може, а треба. Діда нашого було прізвище Мазайло-Квач — отож треба додати...

Мазайло за серце, як навіжений. Мати ойкнула. Баронова-Козино пальцями до вух — здригнула. Тьотя до Мокія:

— Моко! Моко! Моко... Ти справді за те, щоб був не Харьков, а Харків?

М о к і й: Так!

Т ь о т я: І ти справді за... *(бридливо)* за Квача?

Баронова-Козино знов пальцями до вух, знов здригнула. Мокій, побачивши все це:

— Так! За Квача! За три Квача! За сто Квачів! За мільйон Квачів!

Баронова-Козино мало не спритомніла. Мокій вибіг у свою комірку. Тоді всі, крім Улі, до тьоті:

— Ну, що тепер з ним робити? Що?

— Ах, Боже мій, що?

М а т и: Може, проклясти?

М а з а й л о: Убити, кажу?

Рина: Оженити?

А тьотя ходила Наполеоном і думала. Мати сіла і заплакала:

— І в кого він такий удався? У кого? . . . Здається ж і батько, і я всякого малоросійського слова уникали . . .

Рина: Ти ж казала, що він в дядька Тараса вдався.

Мати: Ой, хоч не згадуй! Не дай Бог оце трапився б ще він . . .

Задзвонив дзвоник. Вийшла Рина. Вернулась бліда, перелякана:

— Дядько Тарас приїхав . . .

Мати й Мазайло з жахом:

— Що?
— Не пускай його. Скажи — нас нема . . . Нас арештовано.

10.

Дядько Тарас на дверях:

— А де у вас тут витерти ноги?

Всіх як заціпило:

Тарас: Чи, може, й ви мене не розумієте, як ті у трамваї . . . Тільки й слави, що на вокзалі Харків написано, а спитаєшся по-нашому — всяке на тебе очі дере . . . Всяке тобі штокає, какає — приступу немає. Драстуйте чи що.

ДІЯ ТРЕТЯ

1.

Третього дня Рина зустріла Улю на порозі:

— Ой, Улю, Ой, тільки Ульо . . . Наступає вирішальний момент. Вирішальний, ти розумієш? Зараз у нас буде дискусія — чи міняти прізвище, чи ні. Тьотя Мотя викликала Моку на дискусію.

Уля до люстра, як жадібна до води:

— Що ти кажеш?

Рина до Мокієвих дверей, то до Улі бігаючи:

— На дискусію, ти розумієш? А Мокій — не дурень — напросив ще своїх товаришів, ти розумієш? Що з цього вийде — не знаю. Мабуть, жах, жах і тільки жах. Добре хоч з дядьком посварився за стрічку, за якийсь там стиль, чи що, ти розумієш? Од самого ранку гризуться.

Прислухались. Чути було Мокієвого голоса: Вузьколобий націоналізм. Шовінізм все це. — *Вигукував дядьків голос.* — Не шовінізм, белбасе, а наше рідне, українське.

— Як у тебе з ним, Улько, питаю? Невже ще й досі не прикохала? Невже нічого не вийде? Невже тьотя Мотя правду каже, що тепер Мокія і взагалі мущину лише політикою й можна обдурити?

Уля новим якимсь голосом:

— Нічого подібного! Ах, Рино!

Рина, зачувши цього голоса:

— Що, Улюню? Що?

— Що? Ти знаєш, як по-українському кажуть: ночью при звьоздах не спітся?

— Ну?

— Зорію. Правда, прекрасно звучить?

Рина: Це ж ти до чого?... Та невже ти... Невже ти, Улько, замість закохати Мокія та сама ним, ідіотко, закохалася?

Уля зашарілась:

— Ні, ні...

— Як ні, коли ти саме кажеш, що вночі не спиш, зорієш уже, чи як там по-українському...

— Та ні!

Рина: Признавайся, Улько, щоб я по-дурному надій не плекала... Ти мені скажи, прикохаєш ти його, однадиш од українських усяких дурниць, пригорнеш його на свій, себто на наш, бік?... Улю! Ти вчора з ним гуляла, ну, невже нічого не вийшло? ... Улюню! Ще раз молю і благаю. Благаю, Улько, розумієш? Уговтай, Моку, — ні, — властав його, улести, укохай. Ну, коли так не береться — припусти його до себе ближче, зовсім близько, припусти до всього, розумієш?

— Серйозно?

— Та бодай і серйозно... Тільки щоб не стала жінкою, а так... на межі його паси, на межі... Затумань йому голову, захмели, щоб як пяний ходив... Щоб ідійотом ходив.

— А знаєш, Рино, жінка по-вкраїнському дружиною зветься?

— Ну?

— І знаєш, дружина — це краще, як жінка, чи супруга, бо жінка — то значить рождающая, супруга ж по-українському — пара волів, а дружина...

Ось послухай: рекомендую — моя дружина, або: моя ти дружинонько.

Рина вже не знала що їй казати на таке Улине безглуздя:

— Ну, бачу я...

А Улю вже в захопленні:

— Або по-українському — одружитися з нею... Це ж не те, що жениться на ней, розумієш, Ринусько? Одружитися з нею, чуєш? З нею... Тут чується зразу, що жінка рівноправна стоїть поруч з чоловіком; це краще, як жениться на ней, — ти чуєш? На ней, на...

Р и н а: Дуреля ти. Чи одружиться хто з тобою, чи жениться на тобі — однаково будеш: не на, і не поруч, а під, під, ідійотко. Та це ти вже, я чую, од Моки набралася. Бачу, він тебе, а не ти на такі фантазії навів. Чую — він тобі такого наказав, начитав...

Уля хотіла виправитись:

— Ні, Ринко, я вже сама про це вичитала...

Рина до неї:

— Са-ма?

Уля од неї в другу кімнату. Побігли.

2.

Із Мокієвих дверей задом вийшов дядько Тарас:

— Нехай ми шовіністи, нехай... Проте ми росийщини в нашій мові ніколи не заводили, а ви що робите? Що ви робите, га? Є своє слово універсал, а ви маніфеста заводите, є слово УНР, а ви Усерер

пишете? Га? Га? ... Рідне слово пристрій ви на апарат обернули, а забули, як в народній мові про це говориться? Забули, що без пристрою й блохи не вбєш, забули, а ви думаєте — апаратом, га? По газетах читаю — слово просерушка за шеретовку править. І це така українізація, питаюсь, га? Самі ви ще не шеретовані і мова ваша не шеретована ...

Мокій з дверей:

— Нашеретували, наварили просяно-пшеничної досить, аж солодом взялися. Засолодились, дя-дю. Годі. Не завважайте. Тепер треба її із заліза кувати. Із сталі стругати ...

Дядько до дверей:

— З якої? Ви ж свою в Югосталь оддали ...

Мокій: Шовінізм.

Зачинивши двері, прибив дядькові носа. Од такої несподіванки, од такої образи дядько аж ногами затупав:

— Га, питаюсь, га? *(Одійшов.)*

3.

Увійшли: тьотя Мотя в новому платті. Мазайлиха, Рина, Уля. Дядько Тарас, не помітивши їх:

— Українізатори. А чого б головного командувателя війська України та Криму на головного отамана або й на гетьмана не перекласти? Хіба б не краще виходило: Здрастуйте, козаки. Здоров був, пане головний отамане або й гетьмане. *(Побачив тьотю Мотю, Мазайлиху, дівчат.)* Це я у його пита-

юсь. *(Іронічно.)* А чому б ще вам, кажу, нашого головного командувателя України та Криму на головного отамана або й на гетьмана не перевести? По-їхньому, бачте, краще виходило: здрастуйте, товариші козаки. Здоров, здоров, товаришу головний отамане... Чули таке?

Тьотя Мотя: Та як вони сміють до наших козаків як до своїх товаришів звертатись?

Дядько: А я ж про що кажу?

4.

Увійшов Мазайло. За ним Баронова-Козино. Тьотя Мотя до Мазайла:

— Та ще й по-українському. Всі козаки говорили по-руському. Донські, Кубанські, Запорізькі. Тарас Бульба, наприклад...

Дядько Тарас витріщивсь:

— Хто?

Тьотя: Тарас Бульба, Остап і Андрій — і я не знаю, як дозволено виступати їм і співати по-українському, та ще де?... У городській опері. Ето... Ето ж просто безобразіє.

Дядько Тарас нарешті очувся, аж захлиснувся:

— Тарас Бульба? Бульба Тарас? Остап? Андрій? Га?

Тьотя: Що?

Дядько Тарас: Говорили по-московському?

Тьотя холодно:

— Що з вами.

Дядько Тарас: По-московському, га?

Тьотя: А ви думали, по-вашому — по-хохлацькому?

Дядько Тарас: Тарас Бульба?... Ніколи в світі. Тільки по-вкраїнському. Чуєте? Виключно по-вкраїнському...

Тьотя Мотя: Єтого нє может бить.

— Га?

— Єтого нє может бить.

— Доводи?

— Доводи? Будь ласка, — доводи. Да єтого нє может бить, потому што єтого нє может бить нікада.

Задзвонив дзвоник. Рина затулила одною рукою рота тітці, другою дядькові.

— Ой... Пс-с-с... Це Мокієві товариші прийшли.

Тьотя зпід Рининої руки до дядька:

— Отак ви скоро скажете, що й Гоголь говорив, що й Гоголь ваш?...

Дядько: Він не говорив, але він... боявся говорити. Він — наш. *(Пішли.)*

5.

Увійшли хлопці: один — з текою, другий, чубатий — міцний — з футбольним мячем і третій, маленький, куценький — з газетою. Роздивились.

Той, що з газетою: Та-ак... Обставинки суто міщанські.

Той, що з текою: Чи варто й ввязуватися?...

Той, що з мячем: Хлопець просив — треба помогти...

Той, що з текою, подививсь у люстро. Зробив серйозну міну:

— До того ж і темка: зміна прізвища. Та хай собі міняють хоч на Арістотелів, нам що. Ніхто не забороняє, та й причинами не цікавиться ніхто.

Той, що з мячем, постукотів пальцем у лоб того, що з текою:

— Аренський. Навіть Кузьма Прутков сказав: — дивись в коріння речей . . .

Той, що з газетою, теж постукотів:

— І собі в голову, коли що кажеш. Зміна прізвища у міщанина . . .

Той, що з мячем: Це ознака здвигу в його ідеології — раз. І дізнатись про причини . . .

Той, що з газетою: Нам буде корисно — два.

6.

Увійшов Мокій:

— Невже прийшли? Спасибі . . . А я, бачте, заховавсь отут з своєю укрмовою . . . Сиджу сливе один вдень і в ніч та перебираю, потужно вивчаю забуту й розбиту і все ж таки яку багату, прекрасну нашу мову. Кожне слово. Щоб не пропало, знаєте, щоб пригодилось воно на нове будування. Бо, знаєте, вивчивши мову, так-сяк, нічого з неї прекрасного й цінного не складеш . . . От . . . Сідайте. Зараз почнемо. *(Пішов.)*

Аренський: Занадто захоплюється мовою.

— Болiє. Питання — чого?

Той, що з мячем: А того, що ти не болієш нею. І тільки псуєш. А треба, пишуть — взятися хлопята, за українську культуру, не бузіть з мовою,

а ти що? Ще й досі української газети не передплатив. Хлопцеві треба помогти. Хлопця треба витягти.

7.

Увійшли: Мокій, тітка, дядько, Мазайло, жінка, Баронова-Козино, Уля.

— Так от... Мої товариші... Прийшли...

Той, що з мячем підморгнув своїм і вдаривши мячем об підлогу (Баронова здригнулась), почав:

— На дискусію, чи що...

Виступила вперед тьотя Мотя:

— Просимо, молоді люди, просимо сідати... Ах, я завжди казала, кажу і казатиму, що якби мені років десять скинути, я б сама вписалась до вас. Ух і студентка б з мене вийшла. Ух. *(Повела плечем. Підскочила.)*

Той, що з мячем, звернувся до товариша з текою:

— Чуєш, Аренський?

Тьотя: Чудове прізвище.

Баронова-Козино: Ідеальне.

Мазайло побожно зідхнув. Тоді тихо до Рини, до жінки:

— Чула? *(Побожно.)* Арсенський.

Той, що з мячем і куценький, зачувши це, порекомендувались, вмисно акцентуючи свої прізвища:

— Тертика.

Баронова-Козино здригнулась мов од електричного струменя:

Тьотя: Як?

Тертика, вдаривши мячем об підлогу, і куценький виразно:

— Іван Тертика. *(Баронова-Козино здригнулась.)*

— Микита Губа. *(Баронова-Козино зблідла.)*

Дядько Тарас до Тертики:

— Вибачте. Ви часом не з тих Тертик, що Максим Тертика...

Тертика: Батько мій Максим...

— Був на Запоріжжі курінним отаманом...

— І тепер на Запоріжжі, та тільки він робітник-металіст і отаманом не був...

— Та ні... Курінним отаманом Переяславського славного війська запорізького, низового на початку XVII. століття.

— Не знаю.

Дядько Тарас: Дуже жалько.

Тьотя зацокотіла каблучкою об графін:

— Не так давно я прочитала, щоб ви знали, одну дуже цікаву книжку. Я прочитала всю книжку, і в тій книжці прочитала буквально все, що було написано і надруковано в тій книжці. Буквально все. А найбільш я прочитала, щоб ви знали, таке глибокодумноє місце: життя — то є все... І оце воно мені зараз чомусь згадалося: життя — то є все.... Так. *(Трошки задумалась, покивала головою, зідхнула.)* Життя — то є все... Пропоную, обрати президію. *(Поспішаючись.)* Гадаю, годі буде одного предсідателя? Заперечень нема? Нема... Кого?

Рина поспішаючись:

— Тьотю Мотю. Тьотю Мотю.

Мазайло поспішаючись:

— Просимо.

Баронова-Козино до тьоті поспішаючись:

— Вас просимо.

Тьотя: І просила ж, ще вчора просила, щоб мене не вибирали ... *(Поспішаючись.)* Життя — то є все. Заперечень нема? — нема ... Прошу до порядку. *(Зацокотіла каблучкою.)* Ну, громадяни, а краще й простіше — мої ви милії люди, руськії люди, їй-Богу. Ви всі перш за все руськії люди ... Давайте всі гуртом помиримо рідного сина з рідним батьком. Помилому, по-хорошому. Їй-Богу ...

Зачувши такі слова, Тертика і Губа скинулись очима, лукаво перемигнулись, Губа раптом запропонував:

— Тертику. *(Баронова-Козино здригнулась.)*

Тьотя: Що?

Губа: Тертику на голову пропонуємо ми. *(Баронова-Козино здригнулась.)*

Тьотя: Дозвольте. Як це так ... Аджеж на голову мене вже обрано ... Принаймні, заперечень не було. Ну, милії ви мої люди, невже ви не довіряєте і кому? ... Мені, Мотроні Разторгуєвій, з Курська?

Губа: Просимо проголосувати.

Тьотя: У вас то, мої милі, пошана до руської людини, нарешті до Курська — єсть?

Губа: Єсть. Та не всякому, хто з Курська,

і честь. *(Тертика прибив мячом.)* Не всякій тьоті Моті ...

Тьотя: Будь ласка. Я зголосую ... Хто за Тертику на голову, будь ласка ... Один, два, три, чотири ... *(встремила гострі свої очата в дядька Тараса.)* Ну?

Дядько: Не з тих Тертик ... Утримуюсь.

Уля, що ввесь час дивилась на Мокія, піднесла й собі за ним руку. Рина до неї:

— Улько. Ти що?

Уля: Ой ... *(Тихо.)* Помилилась ...

Тьотя: Чотири. Хто за тьотю Мотю на голову? Один, два, три, чотири ...

Дядько: Хоч і є така приповідка: »Як єсть, то й пані старій честь« — проте утримуюсь.

Рина до Улі:

— Улько. Та ти що? *(Уля піднесла руку.)*

Тьотя: Пять. Більшість ... Будь ласка ... Хотіла по-милому, по-хорошому, а тепер ... *(Грізно зацокотіла каблучкою.)* Будь ласка, дискусія починається ... Дискусія починається. І слово маєш ти, Моко.

Мокій: Я?

Ти. Будь ласка ...

— Чому я перший, а не ви або папа? ... Не я ж вас викликав на дискусію, а ви мене.

— Слово маєш ти.

— Та чому я?

Тьотя: А тому милий, що коли твій рідний папа заснував у власній квартирі своїм коштом, можна сказати і до газети написати, лікнепа пра-

вильних проїзношеній, ще й до того видумав електричну мухобійку, то за таку прекрасну ініціятиву, за такий маштаб, за те, що він прагне стати, ну просто порядочним человеком, ти хотів його...

Мазайло не видержав:

— Утопити в криниці.

Т ь о т я : У сепаратній криниці.

М а з а й л о : З новим прізвищем.

Т ь о т я : Із загсівським прізвищем. *(Дядько про себе: Попавсь у матню.)*

Б а р о н о в а - К о з и н о : І з руською хрестоматією Овчинікова.

Мокій спалахнув:

— Ага, так ви он що. Так ви он як. Гаразд... Забираю слово.

М а з а й л о : Я забираю слово.

Обидва разом, немов шаблями:

— Я.
— Я.
— Ти?
— Ти?

Тьотя поцокотіла каблучкою:

— Я сказала — будь ласка, слово має Мокій.

М о к і й : Саме тепер, коли нам до живого треба, заснувавши у нас українського лікнепа, перевести скоріш загальмовану, запізнену Холодну гору на перший ступінь української грамотности, тоді на другий ступінь грамотности, потому негайно до інституту культури, щоб ми наздогнали, щоб ми перегнали стару европейську...

Губа підказав:

— Ліберальну ...

М о к і й : Ліберальну культуру, щоб ми вийшли скоріш на високості ... Щоб ми вийшли на високості ... На високості ...

Дядько Тарас підказав:

— Національн ...

Тьотя додала:

— ... не-руської ...

Тертика міцно мячем, аж Баронова-Козино ойкнула:

М о к і й: На високості европейскої культури — перший повстаєш проти цього ти, папо, засновуючи у нас на Холодній горі, замість українського лікнепу якогось інститутика старих класних дам, за програмою: на ґарє ґусі ґаґечуть, пад ґарой сабакі ґафкають, та вигадуючи електричну мухобойку, од якої не меншає у нас мух навіть і зимою ...

М а з а й л о: Дайте мені слова ... Слова. Води ... Води ..

Мазайлиха налила й дала йому води. Поки він пив, тьотя увірвала Мокієву промову. Задихано:

— Годі, Годі ... І скажи нарешті, Моко, Моко, Моко, — невжеж ти не руська людина?

М о к і й: Я — українець.

Т ь о т я: Та українці — то не руські люди? Не руські, питаю? Не такі вони, як всі росіяни?

М о к і й: Вони такі росіяни, як росіяни — українці ...

Т ь о т я: Тоді я не розумію, що таке українці, хто вони такі: евреї, татари, вірмени? ... Будь

ласка, скажіть мені, кого у вас називають українцями? Будь ласка...

Мазайло випивши води:

— Українцями звуться ті, хто вчить нещасних службовців так званої української мови. Не малоруської і не тарасошевченківської, а української — і це наша малоросійська трагедія.

Т ь о т я: Хто вони такі? Якої нації люди, питаю?

М а з а й л о: Частина — наші малороси, себто руські...

Т ь о т я: Ну?

М а з а й л о: А частина, зявить собі галичани, себто австріяки, що з ними ми воювалися 1914 року. Подумайте тільки.

Т ь о т я: Я так і знала, я так і знала, що тут діло нечисте... Так он вони хто, ваші українці. Тепер я розумію, що таке українська мова. Розумію. Австріяцька видумка, так?

Д я д ь к о Т а р а с: Зрозуміла, слава тобі Господи, та жаль тільки, задом... Та тому вже триста тридцять два роки, як написано першого словяно-українського словника... *(Розгорнув свою записну книжку.)* Ось я нарочито записав собі, бо я все таке собі записую... *(Надів окуляри.)* Ось... Поросята на базарі по руб тридцять, а чоботи в церобкоопі — двадцятьсім карб... Ні, ось воно: найперший словяно-український словник 1596 року Лавріна Зизанія Тустановського: глаголю — мовлю, житница — клуня, заутреник — снідання, зижду — будую, злак — паша, месть — помста... А у вас тоді писаний словник був?... Був питаюсь?... Дайте мені слова.

М а з а й л о: Мені слово.

Мокій: Мені, — я ще не скінчив... Галичина наша, українська земля, і галичани — наші брати українці, яких одірвали од нас, а нас од них...

Тьотя: Слово даю Мині.

Мокій до батька:

— А твоя теорія, що українська мова є австріяцька видумка, була теорією російських жандарів царського міністра Валуєва... Ти — Валуєвський асистент, папо.

Мазайло взявшись за серце і заплющивши очі, немов прислухаючись:

— Нікому не вірю і не повірю, нікому в світі. Лише йому одному...

Мазайлиха: П-с-с-с...

Тьотя з тривогою:

— Кому?

Мазайло: Серцеві свому. Бо воно ось передчува, що нічого з вашої українізації не вийде, це вам факт, а якщо і вийде, то пшик з бульбочкою — це вам другий факт, бо так каже моє серце.

Губа: Це значить — воно у вас хворе.

Тертика прибив мячем:

— Оце факт.

Губа: А наші всі органи, і в першу чергу голова наша, передчувають і реально знають, що вийде.

Тертика мячем:

— Капітальний факт.

Тьотя: Ви серйозно, чи по-вкраїнському?

Тертика бах ногою мяча:

— По-українському. *(М'яч ударився об тьотю. Ойкнули всі.)*

Тертика до тьоті:

— Простіть, мадамко... Я не хотів цього... Це сам м'яч якось вирвався і бузонув вас...

Тьотя стямившись, — до люстра, до Тертики:

— Подивіться — я вся стала біла.

Тертика: Вибачте... Ви й до цього була біла.

Тьотя: Проте я не злякалася, ні. І не злякаюсь. Хоч бомбу шпурляйте — не злякаюсь. Будь ласка. Будь ласка.

Мазайло: А я не повірю вам, не повірю. І тобі Мокію, раджу не вірити українізації. Серцем передчуваю, що українізація — це спосіб робити з мене провінціяла, другосортного службовця і не давати мені ходу на вищі посади.

Тьотя: А хіба селяни — українці?... Селяни — мужики.

Дядько Тарас аж підскочив:

— Га? Наші селяни — не українці? Слово мені. Слово або хоч води, бо, бо я не можу більш терпіти... *(Став пити воду і захлиснувся.)*

Губа до Мазайла:

— Невже ви справді не вірите?
— Не вірю.
— Владі не вірите?

Мазайло замість відповіді став пити воду. Дядько Тарас, прокашлявшись після води:

— Наші селяни — не українці? Га? ... Та тому вже тисяча літ, як вони українці, а їх все не визнають за українців. Та після цього й ідійот не видерже, не тільки я. Вимагаю слова. Слова мені.

Тьотя Мотя владно зацокотіла каблучкою:

— Слово маю я. *(Теж захвилювалася, випила води.)* Милії ви мої люди. Яка ж у вас провінція, ах яка ще провінція. Ой, яка ще темрява. Про якусь українську мову споряться і справді якоюсь чудернацькою мовою балакають. Боже. У нас, у Курську, нічого подібного. Скажіть, будь ласка, у вас і партійці балакають цією мовою?

Мокій: Так.

Дядько Тарас (про себе):

— Балакають так, що вже мене люди перестали розуміти. Мене, українця з діда-прадіда... *(Загарчав.)* Гм.

Мокій: Так. І партійці, і всі свідомі українці.

Тьотя: Не розумію. Тоді у вас якась друга страна. У нас, у Курську, нічого подібного. Нічого подібного. Всі говорять руською мовою. Прекрасною московською мовою, жаль тільки, що нам її трошки попсували жиди, що їм тепер дозволено жити у Курську. Та не про це, мої милі, я взялася вам сказати. Дуже жалько, дуже жалько, що у вас не виставляють на театрі »Дні Турбіних« (я бачила в Москві.) Ах, мої ви милі, милі »Дні Турбіних«. Це ж така розкіш, така правда, що як би ви побачили, які взагалі осоружні, огидливі на сцені ваші українці, ви б зовсім одцуралися цієї назви ... Грубі, дикі мужлани. Телефон попсувався, дак вони ... Ха-ха-ха ... трубку чоботом почали лагодити, об стіл, об стіл її, — бах, бах. Ідійоти. І хоть би один

путній, хоть трішки пристойний був. Жодного. Ви розумієте — жодного. Всі, як один, дикі і жорстокі... Альошу, милого благородного Альошу, вбили, та як убили... Якби ви, панове, знали, яка це драматична сцена, коли Альошина сестра довідується, що брата її вбито. Я плакала... *(Утерла сльози.)* І тобі, Моко, після цього не сором називатися українцем, не сором поставати проти нового папиного прізвища. Та в »Днях Турбіних« Альоша ти знаєш, як про українізацію сказав: все це туман, чорний туман, каже, і все це минеться. І я вірю, що все оце минеться. Зостанеться єдина, неподільна...

Мокій, Губа, Тертика, навіть дядько Тарас:

— Що-о?

Тьотя хитро:

— Наша країна...

Губа до Тертики:

— Баба з кованим носом.

Тьотя: А якби ви знали, якою огидною, репаною мовою вони говорять на сцені. Невже і ваші українці такою говорять? Жах. До речі, невже правда, що акушерка по-українському — пупорізка? Пупорізка? Ха-ха-ха... Невже адвокат по-вашому — брехунець, а на лампу ви кажете лямпа, а на стул — стілєць? Хі-хі-хі — стілєць.

Тут як не вихопиться дядько Тарас:

— А по-вашому, по-он-ому, вішепоіменованому не по без-воз-мез-дно у французів бла-го-прі-об-ре-тє-но-му, а по істинно — по-рясєйському як буде акушерка? По-нашому повитуха, а по-вашому як?

Тьотя: Акушерка.

Дядько Тарас: Нічого подібного. Акушерка слово французьке, адвокат — латинське, лямпа — німецьке. По-нашому білет — квиток, а по-вашому як?

Тьотя: Білет.

Дядько Тарас: А дзуськи. Білет — слово французьке. Думаєте — комод ваше слово, гардина, кооператив або вагон? Матерія — думаєте, ваше слово, овальний, роза або машина? Навіть гармоніка і то не ваше слово.

Тьотя Мотя: Шовінізм.

Дядько Тарас: Нехай шовінізм, проте і це не ваше слово. Половина слів у вас — позичена...

Тьотя Мотя: Коли на те пішло, то по-вашому, по-вишезгаданому, через позаяк додатково-перерепаному як буде комод?

Тарас: Одіжник.

Мокій: Нічого подібного. Комод — і по-нашому комод.

Тьотя: А кооператив? Вагон?

Тарас: Кооператив? Кооператив... Коопе-ратив... Гм... Підождіть, я придумаю...

Мокій: Так і буде кооператив.

Тьотя: Ага? Так і ви крали?

Тарас: Хоть і крали, та не ховались. Украли у німців лямпу, — кажемо: лямпа, а ви її перекрутили вже на якусь лампу. *(Грубо.)* Лампа.

Тьотя: Ми хоть крали, та переробляли. Украли у німців штуль — зробили з його стул. А вам ліньки було й переробити. Украли у німців лямпу. так всім видко, що крадена. *(Грубо.)* Лямпа.

Дядько Тарас: Ви і в нас крали.

Тьотя: Ви у нас.

— Ви.

— Ви.

Губа: Ви, може, й крали, та ми тепер не крадемо одне в одного. Свої слова робимо: там октябрь — у нас жовтень, там совєти — у нас ради. *(До Тертики.)* Правда, Ваню?

Тертика мячем:

— Факт. *(Дядько Тарас до тьоті: Не давайте слова.)*

Губа: Там Волховстрой, у нас — Дніпрельстан, правда, Ваню?

Тертика мячем:

— Капітальний факт. *(Дядько до тітки: Не давайте. Голосуйте.)*

Тьотя каблучкою:

— Годі. Годі. Я вам слово не давала. Є пропозиція скінчити дискусію. Заперечень нема — нема.

Мокій: Що?

Губа аж підскочив:

— Що-о?

Тертика з мячем націливсь:

— Що-о-о?

Тьотя: Голосую. Хто за таку пропозицію, щоб скінчити дискусію?

Підняли руки Мазайло, Мазайлиха, Рина, Баранова-Козино, Уля завагалася:

— Один, два, три, чотири . . . чотири . . .

Дядько Тарас: Голосую за пропозицію

з додатком, щоб трохи згодом мені одному дали слово.

Тьотя: Пять. Хто проти?... *(Почислила.)* Чотири. Дискусію закінчено. Маю пропозицію: змінити прізвище Мазайло на друге, більш людське, а яке — то придумати його тут же на зборах негайно, і за конкурсом. Умови конкурсу: хто придумає найкраще прізвище — тому премія: три поцілунки. Жінку цілує уподобний їй мужчина, мужчину цілує, яка йому вподобається женщина.

Рина, Мазайлиха, Баронова-Козино, за ними Уля покрили цю пропозицію оплесками:

— Ще які будуть пропозиції?

Мокій: Маю пропозицію: прізвище Мазайло не міняти. Навпаки — додати до нього десь загублену другу половину — Квач... *(Баронова-Козино здригнулась.)*

Дядько Тарас: А дайте мені слова.

Тьотя: Жодного слова. Дискусію закінчено.

Дядько Тарас: Та я ж голосував з додатком.

Тьотя: Жодного додатку. Пропозицію... Нема? Отже ж голосуємо.

Тьотя Мотя: Хто за мою пропозицію, себто, щоб змінити прізвище, прошу підняти руки. Один *(на себе)*, два, три, чотири...

Рина до Улі, що не підняла руки:

— Улько-о.

Уля: У мене рука болить... Веред...

— Який веред? Де?
— Отут на правій руці . . . Отут під пахвою.
— Ліву підніми.
— Лівою не можу.

Тьотя і Рина засичали на неї:

— Що. Без руки можна сказати. Скажи так: я за. Скажіть, Улю, я за. Милая, скажіть . . .

Уля: Я за . . . була, що треба сказати . . . Крім того, не можу, і, крім того, мені треба негайно вийти . . . *(І рвучко, не спиняючись, вибігла.)*

Тьотя: Будь ласка. Без неї обійдемось. Хто за вашу резолюцію голосує, підніміть руки. Один, два, три, чотири . . .

Дядько Тарас: А дайте мені тепер слово, бо я мабуть, буду пять . . .

Тьотя Мотя побачила, що лихо — вийде чотири на пять:

— Будь ласка. Маєте слово.

Дядько Тарас, не поспішаючись вийняв записну книжку і, заглядаючи в неї, почав:

— Року 1654 прибули на Україну посли од трьох держав, що хотіли взяти на себе Україну — од Москви, од Турків, од Польщі. Богдан скликав раду *(зазирнув у книжку)* в Чигирині, щоб вона вибрала, під чию руку піде Україна. Посли прибули на Україну з багатими гостинцями: гостинці польські були загорнуті в килим, турецькі — в дорогий шовк, а гостинці московські . . .

Раптом тьотя:

— Вибачайте.

Одкликала дядька Тараса, по секрету йому:

— Ти мені тут не крути. Краще прочитай ось оце... *(Розгорнула свою записну книжку.)* Року 1918 носив у Києві жовто-блакитного... Зрозумів? *(Одійшла.)* Дядько Тарас голосує за мою...

Дядько Тарас раптом одкликав тьотю Мотю, по секрету їй:

— А ти роззуй очі та прочитай ось це. *(Показав у свою книжку.)* Року 1919 носила біло-синьо-червоного...

Тьотя: А я скажу — під біло-синім носила червоного. Червоний зостався... *(Одійшла.)*

Дядько Тарас до Губи. Очманіло:

— Скажіть, ви не з тих Губ, що Пархім Губа — бив ляхів року 1648-го?...

Губа: Мій батько Пархім бив ляхів 1920-го.

Дядько Тарас: Ху-х... *(До всіх.)* Так ото я й кажу. »Було колись на Вкраїні«. *(Зідхнув.)*

Тьотя: Дядько Тарас пристає на мою пропо...

Дядько Тарас: Тільки з умовою: — подумай, Мино. Подумай, що скажуть на тім світі діди й прадіди наші, почувши, що ти міняєш прізвище...

Задумався, тяжко замислився, Мазайло схилився на люстро. Мислі, як хмари, як туман, окрили посивілу голову. Окрили, заскакали. Заскакав якийсь дід-запорожець. Забриніла мелодія: »Ой, сів пугач на могилі та й крикнув він: пу-гу:«

Дід-Запорожець: Пу-гу. Чи не видно бува наших з Великого Лугу?

У Мазайла волосся догори полізло:

Мазайло: Хто ви?

Дід заскакав, шаблею іржавою забряжчав:

— Я — твій пращур і той дід, що надіявся на обід, та без вечері ліг спати ... *(Десь взялася у діда мазниця. Махнув квачем.)* Запорожець славний був і колеса мазав. Отож і Мазайло-Квач прозивався. Як ішли козаки на чотири поля — мазав, як ішли козаки на чотири шляхи — мазав. Мазав, щоб не пропадала тая козацька слава, що по всьому світу дибом стала, а ти моє славне прізвище міняєш?

Музика перейшла на скрип. Заскакав другий дід, чумак, теж з мазницею, з квачем:

— Як пу-гу, то й пу-гу. Чи не видно й чумаків край зеленого лугу? *(До Мазайла.)* Я твій прадід Василь, що надіявся на сіль, та й без соли ліг спати. Ще з діда Мазайло-Квач прозивався і чумацькі колеса мазав. Як рипіли вони на південь — мазав, як рипіли на північ — мазав, а ти моє славне прізвище міняєш? ...

Заскакав ще третій дід, селянин, без мазниці й квача:

— Я твій дід селянин Авив, що був собі та жив, мазав чужії вози, бо свого вже не стало, а ти моє славне прізвище міняєш?

Дядько Тарас казав Мазайлові:

— Уля втекла і я, мабуть, буду пять. Чуєш, Мино, коли вже міняєш, то хоч корінь Маз залиш. Га?

Мазайлові здалося, що замість дядька Тараса він бачить ще четвертого діда з квачем. Отож коли Тарас торкнувся рукою Мазайла, тому показалося, що цей дід задавить його. Скочив і не своїм голосом:

— Ой-о. Залишаю. Залишаю корінь, тільки не чіпайте мене, діду, не чіпайте, Боже мій, Боже мій . . .

Тьотя: Прекрасно. Ми на цей корінь придумаємо безподобне прізвище. Хто голосує за цю резолюцію? Один, два, три, чотири, пять, шість . . . Хто проти? Один, два, три . . . *(Рина, Баронова-Козино заплескали.)* Оповіщаю конкурс.

Загомоніли, заходили: Мазайлиха, Рина, Баронова-Козино, Мазайло, дядько Тарас. Тьотя вписувала нові прізвища, що їх вигукували:

Мазайлиха: Мазов.

Дядько Тарас: Ну й прізвище — Мазов-Лазов-Лоза-Залоза. А по-моєму кращого не буде як Зайломаз. Зайломаз.

Рина: Зайломаз? Ха-ха-ха . . . Та що різнить Зайломаза з Мазайлом? Що? Однаково. Краще — Мазеленський.

Дядько Тарас: Де ж там однаково: то ж Мазайло, а то — Зайломаз.

Мазайлиха: Де-Мазе.

Тьотя: Де-Мазе — це на французький штиб, а ми люди, слава Богу, руські.

Баронова-Козино: Рамзес. Клясичне прізвище.

Т ь о т я: Рамзес? Може, Рамзесов?... Давайте краще Рамзєсов. Милі мої люди. Рамзєсов, га?

Д я д ь к о Т а р а с: А де корінь маз? Геть Рамзесова. Кореня нема.

М а з а й л и х а і Б а р о н о в а - К о з и н о: Фон-Мазел. Рамазай-Арзамасов.

Д я д ь к о Т а р а с: Краще — Мазайловський. *(Нишком: похоже на гетьман Виговський.)*

Тьотя до Тараса:

— Польське прізвище і хто ж пропонує?

Д я д ь к о Т а р а с: Ну, тоді Мазайлович. *(Нишком: гетьман Самойлович.)*

Т ь о т я: Щоб було похоже на Моїсей Мазайлович, що вже торгує у нас в Курську й нашу московську вимову псує — нізащо.

Д я д ь к о Т а р а с: Мазайленко. Мазайленко. *(Нишком: гетьман Дорошенко.)*

Т ь о т я: Годі вже. Годі... Дайте другим сказати.

Р и н а: Мазанський... Боже мій. Мазєнін. Похоже на Єсєнін. Мазєнін. Мазєнін.

Т ь о т я: Прекрасно. Геніяльно. Мазєнін... Вам до вподоби, Мино, Мазєнін?

Мазайло зворушено аж задихнувся:

— Деті мої.

Баронова-Козино поправила:

— Деці мої...

М а з а й л о: Деці мої. Я б всі ваші прізвища, всі забрав би на себе і носив. Проте, можна тільки одне носити, і мені здається — Мазєнін найкраще.

Тьотя і вся її партія крикнули — ура.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

1.

Четвертого дня прибігла Уля. Зворушено. Весела:

— Я його прикохала, і знаєш чим, Рино? Знаєш?

Р и н а: Ну, Улюню, золотко? Ну?

У л я: Учора ввечері пішли ми в сквер... Ні, постривай, не так... Памятаєш, я собі розповіла... *(Спинилась.)* Мока вдома?

Рина кивнула головою:

— До бібліотеки збирався йти...

Уля радісно:

— Невже. *(Пальчиком.)* От... *(Хвилюючись, але тихше.)* Памятаєш, я тобі розповіла, як я вперше вела його через сквер і він сказав уривок із вірша: я покрию свого милого слідочок, щоб вітер не звіяв...

Р и н а: Памятаю. Ну?

У л я: Ото і запали мені в душу ті слова. Ото і спитала якось — чи не знає він всього вірша. Ні, каже, Улю, ці слова у Грінченка, а де цілий вірш, то вже місяць шукаю і ніяк не можу знайти. Я й подумала: а що як я знайду? І от уяви собі. Купила Грінченкового словника, одшукала слова аж у другому томі, Рино, аж на сторінці шістьсот сорок сьомій. Дивлюсь — під ними примітка: Чуб., римське пять, 46. Кого тільки не питала, де тільки не була, не знають, що воно таке. Нарешті в одного іновця — квартири нема, так він по бібліотеках гріється — дізналася, Чубинського том пятий, сторінка сорок

шоста. У публічній насилу знайшли. Додому не дають, дак я в бібліотеці вичитала, Рино... І от учора ввечері, у сквері я стала перед Мокою та:

Чогось мені чудно,
чогось мені дивно,
десь мого милого
третій день не видно.

— Ти розумієш?

Не видно, не видно
та й не видати, —
тільки зосталися
на жовтім пісочку
два слідочки знати.
Що один слідочок
коня вороного,
а другий слідочок
миленького мого.

— Розумієш?

Піду я в лісочок,
вирву я листочок,
я покрию свого милого слідочок,
щоб вітер не звіяв,
пташки не склювали,
щоб мого милого
інші не сприяли.

Публічна бібліотека, кажу, Моко, номер книзі 18749, том пятий. Боже, Рино, як би ти бачила... Затремтів увесь, запалав... *(Рина радісно: затремтів.)* Стиснув мені руки, в очі дивився: Улю, каже

Улю . . . (Рина: Улю, каже, Улю.) Давайте разом . . . *(Рина аж пригорнула Улю: Давайте разом.)* читати.

Рина одскочила злісно:

— Ха-ха-ха.

У л я: Давайте разом жити . . .

Рина перестала:

— Ну? . . .

У л я: Бо мені, каже, без вас, Улю, одному трудно . . . Не можна . . . Не проживу . . .

Р и н а: Так і сказав?

У л я: Точнісінько так. А в самого аж сльози забреніли.

У Рини виблиснувся новий план:

— Так. Прекрасно . . . *(До Улі.)* Сьогодні, Улько, ти їдеш до своєї тітки . . . Розумієш?

Уля здивовано:

— До якої тітки? Чого? . . . У мене жадної тітки нема.

Р и н а: Сьогодні, зараз ти кажеш Мокієві, що їдеш жити до тітки в Одесу, розумієш? І тільки тоді, коли він погодиться змінити своє прізвище на Мазеніна, ти не їдеш, зостанешся і ходиш до нас, розумієш тепер?

У л я: Рино.

Р и н а : Не сьогодні, завтра буде опубліковано в ґазеті, наше нове прізвище, але Мокій подав заяву, щоб йому залишили старе . . . Ти розумієш — Мокій випаде з нашої родини. Ти мусиш його привести до нас, інакше, Улько, ти більш не побачиш ні Мокія, ні нашої квартири.

У л я: Я не зможу, Ринусю. Він же українець . . .

Рина: Улько. Ти мусиш...

Уля: Не можу. Я... сама вже українка...

У Рини трохи не вискочили очі:

2.

Як не вскочать тьотя Мотя й Мазайлиха. Очі рогом:

— Що? Що-о?... Милая моя. Господь з вами... Що ви? Що ви?

Рина: Яка ти українка, Улько. Ти вже й мови не знаєш. Сама ж казала, що тільки покійна твоя баба по-малоросійському говорила.

Уля: Мама ще й тепер по-українському як коли закидають. Крім того, у мене очі українські, ноги українські, все, все...

Тьотя Мотя й Мазайлиха: Ноги?
— Но-ги?

Рина: До чого ж тут ноги, ідіотко?

Уля: А до того, що в антропологїї про це пишеться, що українці здебільшого довгоногі, і що нема гірш, як коротконогі жінки — в антропологїї сказано, от... *(Взявшись рукою за талію, гордо витягла ноги. Рина і тьотя бликнули на свої.)*

Рина: Це він тобі памороки ногами та антропологїями забив... Та він же божевільний, ти розумієш... Він просто захворів на всякі оці українські фантазії, а ти й вуха розвісила, ідійотко.

Тьотя: Бачте — він не покохав вас, Улю, як женщину, ну, як людину нарешті, він у вас шукає тільки щось українське, він тільки української хоче...

Мазайлиха: Ви йому потрібна не на коханнячко, не на милуваннячко, а тільки на те, щоб робити на вас україні-за-а-цію...

Тьотя: Боже... По-моему прілічнеє бить ізнасілованой, нежелі українізірованой. *(Одійшла.)*

Рина: Улько. Зараз ти викликаєш Мокія і кажеш йому отут: або ти Мазєнін, або я у тітки в Одесі... Отут казатимеш, в оцій кімнаті, чуєш? Я стоятиму за дверима. Тільки так. Або — або... Все...

Тьотя: Або — або.

Мазайлиха: Або — або.

Пішли. Тьотя, побачивши, що Уля увійшла до Мокія в кімнату, вернулась. Підбігла до люстра, виглянулася, тоді піднялася і почала крадькома виміряти свої ноги (чверткою на пальцях). Рина вигулькнула з дверей:

— Тьотю.

Тьотя зашарілася:

— Я зараз... Це у мене підвязка спала...

Пішла до Рини. Причинила двері:

3.

Увійшли Мокій і Уля. Мокій узяв Улю за руку:

— Дуже радий, Улю, що навідала мене у моїй Холодногорській пущі. От... Дуже... А я, знаєте, учора з нашого побачення прийшовши, довго ще не спав... І знаєте... Якось попалась під руку збірка поезій. Набрів, між іншим, на прекрасний примітив. Ось:

Ти, місяцю, який же ти ясний,
Як засвітиш — на весь світ прекрасний.
Ой, спусти вниз роги
засвіти по діброві —
Покажи всі в степу до милої дороги.

— Правда, чудесно звучить, Улю?

Уля: Я їду жити до тітки . . . в Одесу, Моко.

Мокій приголомшений:

— Як це . . . до тітки в Одесу?

Уля: Так . . . в Одесу, до тітки . . . жити . . .

Мокій глухо:

— Серйозно?

Уля: Серйозно . . . Заставляють . . .

Мокій: Хто?

Уля: Різні тьо . . . обставини, непреодолімиє препятствія . . .

Мокій: По-українському — необорні перешкоди, кажуть.

Уля з натиском:

— Так . . . З одного боку, необорні, з другого — непреоділимиє перешкоди.

Мокій: Як же це так . . . Раптом до тітки, жити, та ще й в Одесу . . . *(По павзі.)* Сиди один в холодній хаті, нема з ким тихо розмовляти, і нікогісінько нема.

З-за дверей почулось понукальне шипіння: ну-с-с . . . ну-ш . . . Уля щиро з болем:

— Моко . . . А ви б могли зробити . . . щось, щоб я зосталася?

Мокій: Щось? Що саме, Улю? . . . Що? . . .

— Що? . . . Прощайте . . .

З-за дверей проповзло шипіння. Мокій глухо:

— Улю... Можна вас... хоч тепер... поцілувати?

Уля: Аж тепер... Ах ви ж... *(Крізь сльози.)* Як по-українському — разіня, недогадлівий...

Мокій: Ну, недомека...

Уля: Поцілуйте ж, недомеко милий...

Мокій незграбно, але палко й міцно поцілував Улю. Тоді зворушено:

— Скажіть, Улю... Що мені треба зробити, щоб ви зісталися? Що?... Я все зроблю. Все...

Уля: Що?... *(Нависла мертва тиша. Улі прорізалась біля губ перша зморшка гострої печалі.)* Ні. Прощайте...

Похилившись, рвучко пішла. Услід їй гадючками поповзло шипіння, свистіння. Мокій, щоб не заплакати, побіг до себе в кімнату.

4.

Ускочили прожогом тьотя, Рина і Мазайлиха. Тьотя до Рини:

— Біжи, Ринко... Скажи йому хоч ти, що треба йому зробити...

Рина була кинулась, але вернулась:

— Скажіть краще ви, тьотю...

І тьотя була кинулась, але теж стала, махнула рукою:

— Маланхольная ідійотка... А який момент був, Рино. Який момент... Такого моменту вже не буде. *(Мазайлиха заплакала.)*

5.

Ускочив напіводягнений Мазайло з газетою в руках:

— Серце... Води... Є публікація... Ось...

Всі разом: Де?

— Невже, папо?

— Господи.

Мазайло: Ось... *(Істерично.)* Обережно, не порвіть. Ось... Ось... Харківський Окрзагс на підставі арт. 142—144 Кодексу... Не можу, ви розумієте... В очах райдуги, метелики, луки... Пахнет сеном над лукамі...

Тьотя взяла у Мазайла газету:

— Дайте, я прочитаю...

Мазайло: Обережніше, не помніть. Не помніть.

Тьотя *(урочисто):* Харківський Окрзагс на підставі артикулу 142—144 Кодексу Законів про родинну опіку та шлюб оголошує: громадянин Мина Мазайло міняє своє прізвище Мазайло на Мазенін. *(До Рини.)* А що не казала я, що прізвище сьогодні буде опубліковане. Не казала... Песней душу веселя...

Рина: Тьотю, яка ж радість... Баби с к-раплямі рядами...

Мазайлиха: Ходят, сено шевеля... *(засміялась, заплакала).*

6.

Увійшов дядько Тарас:

— Цікаве що в газеті, чи як? *(На його ніхто не звернув уваги.)*

М а з а й л о *(до тьоті):* І уявіть ви собі, як я зразу одшукав... Не читаючи газети, одшукав. Якось зразу вийшло, і знаєте через що? Серце... Кажуть, пишуть — серце орган, що гонить кров, орган кровогону. Нічого подібного. Серце — це орган, що перш за все передчуває і вгадує. Ще за газету не взявся, а воно вже тьох — є публікація. Ще не взявся читати *(узявся руками за серце, немов стиснув йому руку),* як ти, моє ненаглядне, любе серце, вже тьохнуло: дивися на останній сторінці внизу... *(Стиснув ще міцніш.)* Спасибі. Спасибі за віщування. Спасибі... Там сухоє убірают мужичкі є-во кру-ком...

Д я д ь к о Т а р а с: Гм... Невже таки опубліковано. Га?

Знов ніхто на дядька уваги:

М а з а й л и х а: Така радість, що я вже не знаю, що нам далі й робити... На воз вілами кідають...

Р и н а: Що?... На підставі публікації голосно сказати: однині я Рина Мазєніна.

М а з а й л и х а: Лина Мазєніна.

М а з а й л о: Мина Мазєнін... Боже... Воз растьот, растьот, как дом...

Д я д ь к о Т а р а с: Га, питаюся?

Т ь о т я М о т я: А тепер слухайте, милії мої люди. Є пропозиція — газету завести у рямці...

Р и н а: Під скло, тьотю. У нас залишились рями і скло від царського портрета, на горищі... Ура-а...

Тьотя Мотя узяла газету:

— В рямці. Всім нам прибратися і, врочисто поздоровивши хрещеника, пообідати... *(Пішла і, проходячи повз дядька Тараса, весело, жартівливо по-*

казала на його.) Ну ... В ажіданьї конь убогій, точно вкопаний стоїть ... Ха-ха-ха. *(Вийшла.)*

Мазайло: Уші врозь, ду-кою нокі ... Лино. А вийми мені й подай сюди до люстра дореволюційний мій парадний сюртук.

Став перед люстром. Рина і Мазайлиха побігли.

Дядько Тарас: Га? Думалось — Мазайловський, мірялось — Мазайлович, мріялось Мазайленко з корня маз вийде, а вийшов Мазенін. Пять на пять було. Ой, дурень я, дурень ... *(пішов, ухопившись за голову).*

7.

Убігла Мазайлиха з сюртуком:

— На ... Мотенька сказала, щоб ти мерщій одягався, бо нам треба до люстра ... Крім того, може знайомі, сусіди, дізнавшись про публікацію, прийдуть ... Мерщій же, Минусю, мерщій. Щоб не вийшло: і как будто, стоя спіт ...

Поцілувавши чоловіка, побігла:

— Однині я — Мина Мазенін. *(Став перед люстром.)* Здрастуйте Мазенін, Мина Марковичу. *(Привітався на другий голос.)* А-а, добродій Мазенін? Моє вам ... *(Ще привітався на третій голос.)* Товаришу Мазенін. Здрастуйте ... *(Ще привітався.)* Здоров був Мазенін. Зайдімо? ... Дуже приємно — Мазенін *(уклонився)*. Будь ласка, ви часом не Мазенін? *(Кивнув головою.)* Так, я Мазенін ... *(Офіційним голосом.)* Ваше посвідчення громадянине. *(Тоді немов подав комусь посвідчення.)* Будь ласка. Мазенін. *(Тоді з офіційного на мякший.)* Вибачте, ось у ці двері, товаришу Мазенін ... *(Ситим голосом.)* Були там Вішньов, Спаський, Де-Розе, Мазенін ...

8.

Убігла Мазайлиха:

— Рина вже дістала з горища ряму... Ти скоро?... Та навіщо ти скидаєш штани?...

Замріяний Мазайло машинально застібнув штани і знов до когось:

— Вдома?... Скажіть, що прийшов Мазенін з дружиною. Здрастуйте... *(Підвів до когось жінку.)* А це моя дружина.

Мазайлиха: Ах, Мазеніна... А тепер, Минасю, я... Це мій чоло...

Мазайло перехопив:

— Ні, не так... *(Немов подзвонив і тоді немов до покоївки.)* Тут живуть Мазеніни?... Будь ласка...

Мазайлиха: А ще краще так... *(Немов вітаючись і цілуючись з кимсь.)* Прошу ласкаво, заходьте... Це мій чоло...

Мазайло вклонився:

— Мазенін. Ні краще так: випємо за здоровя нашого вельмишановного Мини Марковича Мазеніна...

Мазайлиха: За мадам Мазеніну. За Калину Трохимівну Мазеніну... *(Випила.)*

9.

Тимчасом через кімнату перейшов, нікого не бачачи, нічого не помічаючи, дядько Тарас:

— Дурень же я дурень.

Мазайло теж нічого не помічаючи; немов випивши:

— Випємо, Мазенін, га?

Мазайлиха кокетуючи пальчиком:

— Мадам Мазеніна ... Випийте ...

10.

Вскочила Рина:

— Тьотя вже заводить газету під скло. Ви ско... Та навіщо ти, папо, скидаєш спідню сорочку? Мамо. А ти здуріла? Теж розстібнулася ...

Мазайло замріяно:

— Слово має Мина Маркович Мазенін.

Мазайло замріяно:

— Вам скільки аршин, мадам Мазеніна?

Мазайло: Браво. Хай живе Мазенін ...

Мазайлиха: Ці квіти й конфекти однесіть, будь ласка ...

Рина замріяно:

— Рині Мазеніній ...

Мазайло: Чули? Помер Мазенін, Мина Маркович ...

Мазайлиха: Засмучені тяжко, про це жалібно оповіщають всіх родичів і друзів дружина ...

Рина: І дочка — Мазеніни ...

Замислились.

11.

Через кімнату перейшов, нікого не бачачи й нічого не помічаючи, дядько Тарас:

— Ой-ой-йой же дурень.

М а з а й л о: На цвинтарі памятник золотими буквами: Тут спочиває прах Мини Марковича.

М а з а й л и х а: Мазеніна.

М а з а й л о: Або просто: Тут — Мазенін...

Р и н а: І наша вулиця — вулиця Мазеніних.

Обнялися втрьох — од щастя заплакали.

12.

Увійшла тьотя Мотя:

— Я вже все зробила: газета в рямцях, під склом... Ви ско... Та що з вами, милії ви мої люди... Що трапилося?... Ви плачете?...

М а з а й л о: Це ми з радости... Ну, якось не віриться, чи давно було: Мазайло-Квач, Мазайло, Мазайлиха, Мазайлята, Мазайлівна... І от ми — Мазеніни, і от я нарешті — Мазенін.

Тьотя і собі слізку вронила:

— Треба буде й собі трошки одмінити прізвище. Розторгуєва — це прекрасне прізвище, та жаль, не модне тепер... От, наприклад, Мєталова-Тємброва — зовсім друга річ...

Дядько Тарас услід: Увійшов дядько Тарас:

— Та який же дурень... *(Побачив, як обнялися тьотя, Мазайло, Мазайлиха, Рина.)* Так... Як був собі до резолюції у нас підрядчик один земський та будував він земству школи, лікарні, дороги, — ну, а собі за це будинки. Хоч і крав так міцно ж будував, не то що тепер для житлокоопів будують. Та не про це я хотів сказати. Як прийшла

революція, то націоналізували його будинки. То він, через пять років із тюрми вийшовши, пішов просто до виконкому. Прийшов, двері прочинив та й пита: я ще вам не потрібний? Ні, кажуть ... Ну, то я послі прийду ... Так оце і я тепер спитаю *(сумно-лукаво)* я вам ще непотрібний?

Тьотя: Ні ... *(до Мазайлів)*. Ходімо, я ж покажу газету, мої милі. Ви не впізнаєте її ...

Дядько Тарас услід:

— Ну, то я послі прийду.

Тьотя: Ба ні ... Ви нам потрібний. Будь ласка, одчинете двері, як хто прийде до нас поздоровити Мину Марковича ... Будь ласка ... *(пішли)*.

Дядько Тарас од образи не зна, що робити. Постукав Мокія:

— Тобі я ще не потрібний?

13.

Виглянув Мокій:

— Як мертвому кадило, так ви мені потрібні.

Тоді Дядько Тарас у люстро:

— А собі ти ще потрібний? *(Подивився і почав сам себе в люстро лаяти.)* Пять на пять, га. Ні, таки ти дурень, Тарасе. Бельбас. Бевзь. Недотепа. Кеп. Йолоп. Глупак. Телепень. Дурко. Дуропляс. Дурноверх. Дурепенко. Дурба. Дурило. Дурбас. Дурундас.

Задзвонив у сінях дзвоник. Дядько пождав, чи не вийде хто одчинити двері. Тоді:

— Гаразд. Я одчиню, будь ласка, але ж я і за-

чиню за вами і в першу чергу за тобою, радянський малоросе. Ох і зачиню ж...

Пішов, одчинив і ще в сінях:

— Ага-а.

14.

Увійшла Баронова-Козино з букетом квіток. Побачивши, що в кімнаті нікого нема, занервувалася.

Дядько Тарас: Так. Виходить, це я вам одчинив двері?

Баронова-Козино: Так...

Дядько Тарас з прихованою погрозою в голосі:

— Гм... Підождіть.

Баронова-Козино: Вибачте, тобто — мерсі... Скажіть, будь ласка, чи вдома Мазеніни?

Дядько Тарас: Гм... Зайломази, ви хотіли спитати.

У Баронової-Козино закалатало серце. Пальцями до вух:

— Вибачте, ви ще, мабуть, не читали — в сьогоднішній газеті є публікація...

Дядько Тарас: А в завтрашній буде моє спростовання: тільки Зайломази. Чуєте? Зайломази. Як це так: раз, два, три — і вже Мазеніни, га. Та ви знаєте, як це за старого режиму робилося, га. Знаєте, що тоді потрібно було, щоб змінити прізвище — цілі роки і найвищий царський дозвіл, га? Знаєте, наприклад, як міняв у нас (і це, між іншим, історичний факт) своє прізвище секретар одної земської повітової управи, Каленик Митрофанович Гімненко. *(Баронова-Козино, ойкнувши, сіла.)* Це ж

не то, що припустімо, Непий-Пиво, або Тягни-Рядно якесь, а справді трагічне прізвище. Знаєте, що за великі гроші виправив він його на Говненка *(Баронова-Козино тихо знепритомніла),* а далі, ну ніяк не можна. Та знаєте, що тільки по трьох роках клопотання, тільки сам цар Олександер третій соїзволив змінити Говненка на Вороненка, гм.

Помітив, що Баронова-Козино знепритомніла:

— Ага-а ... це тільки од такого, вибачте, маловажного історичного факту обморок узяв, а як би я навів вам сотні, тисячі зовсім не таких, а справді трагічних історичних подій і фактів. Га. Га, питаюся? *(По павзі.)* Що ж тепер мені ще зробити? *(Побачив на люстрі газету.)* Хіба газету почитати. Ну й що ж. *(Сів читати.)* З горя козак »Вісті« читає. *(Прочитав дещо, заплющив очі.)* Отак тільки їх і можна читати: як читаєш — закуняєш, прокуняєш — знов читаєш, свого віку козацького доживаєш ... *(Подивився ще в газету і раптом.)* Ха-ха-ха. Іона Вочревісущий. Люблю зладея.

Баронова-Козино очулася:

— Ви ще й смієтесь. Ви ще й глузуєте.

Д я д ь к о Т а р а с: Де ж пак. Читаєш фельєтона — зовсім не смішно й не дотепно, ну а вже як дочитаєшся до підпису — не можна вдержатись. Іона ще й Вочревісущий.

Баронова-Козино встала:

— Будь ласка. Але од цього прізвища я вже не впаду. Це прізвище, навпаки, очуло мене і на ноги підвело ...

Пішла до другої кімнати, та в цей момент ...

15.

Широко, навстіж розчинилися двері — од старих Мазайлів і од Мокія. Разом увійшли: Мазайло в чорному сюртуці, тьотя Мотя з газетним аркушем, заведеним в рямці під скло, Мазайлиха, Рина з букетом з одного, самітний Мокій з другого боку. Заграла музика і почався балет. Баронова-Козино поздоровила Мазайла, тьотю Мотю, Рину, Мазайлиху, тоді до Мазайла:

— А не забули ще? . . . Пахнет сеном над . . .

М а з а й л о: Пахнет сяном над лу-ка-мі . . .

Б а р о н о в а - К о з и н о: Браво. Браво. Браво. Прекрасно.

М а з а й л о: Гех. Пуєсньой душу вєселя . . .

Баронова-Козино, Мазайло, тьотя, Рина, Мазайлиха разом:

— Баби с к-рап-лямі рядамі
Ходят, сено шевєля.

Дядько Тарас демонстративно:

— Вийшли в поле косарі
— Косить ранком на зорі,
Гей, нуте, косарі,
Бо не рано почали.

Мокій самітно:

— Під горою над криницею
Горювали брат з сестрицею . . .

Тьотя Мотя прибила на стіну газету в рямцях. Тоді:

— Хай живе Мина Маркович Мазенін. Ура-а.

Дядько Тарас: Хай живе Мазайловський. *(Нишком)* гетьман Виговський.

Мокій: Мазайло-Квач.

Тьотя, Мазайло, Мазайлиха, Баронова-Козино, Рина оточили Мокія:

— Мазенін. Мазенін.

Мокій: Мазайло-Квач.

Тьотя та інші:

— Мазенін.
Мокій: Мазайло-Квач.

Тьотя, за нею інші закрутилися метелицею, приспівуючи:

— Там сухоє убірають і т. д.
Хоч не рано почали,
Так багато утяли і т. д.

Тьотя Мотя: Хай живе Мазенін.
— Мазенін.

Дядько Тарас: Хай живе Мазайлович. *(Нишком)* гетьман Самойлович.

Мокій: Мазайло-Квач.

Тьотя Мотя та інші ледве не збили з ніг Мокія:

— В ожіданьї конь убогій і т. д.
Хай живе.
— Мазенін. Ха-ха-ха. Мазенін.

Дядько Тарас: Мазайленко! *(Нишком)* гетьман Дорошенко.

Мокій в колі, заткнувши уха. Знесилено:

— Мазайло-Квач. Мазайло-Квач.

Тьотя Мотя та інші заскакали:

— Только Жучка удалая
В рихлом сенє, как в волнах,
То взлєтая, то ниряя,
Скачет, лая, впопихах.

(У Мазайла: упопихах.)

Закрутились кругом Мокія, переможно вигукуючи:

— Хай живе Мазенін.
— Мазенін.

16.

Раптом увійшли: Тертика з мячем і з газетою, Губа і в перспективі за ними — Уля. Мокій до них:

— Поможіть хоч ви. Сам уже не можу, хіба ж не бачите . . .

Тертика мячем бац в підлогу:

— А скажіть, що за шум сочинився?

Губа: З якого приводу? Чого?

Тьотя Мотя показала на газету в рямцях:

— Будь ласка. Будь ласка, молодії мої люди — прочитайте.

Губа підійшов до газети:

— А що тут таке?

Мазайло: Серце ще з ранку . . . Та краще прочитайте самі. Голосно прочитайте . . . Будь ласка одчиніть там вікна, двері, щоб усім було чути. Всім, всім, всім.

Губа придивляючись, почав читати:

— Українізація.

Тьотя Мотя: Не те читайте, мій милий, і не там...

Мазайло: Не те і не там... Дивіться знизу.

Тертика мячем:

— Читай, Ваню, згори, коли на те пішло.

Губа нашвидку:

— Адміністрація маріупільського заводу не пустила на завод комісії в справі українізації...

Тьотя й Мазайло: Та не про те, милий ви хлопче. Не там. Дивіться в обявах.

Губа: За останній час набагато збільшився попит на українську книжку поміж робітництвом на Харківських заводах... За систематичний зловмисний опір українізації...

Тьотя: Ах, Боже мій. Та що ви там вичитуєте про якусь українізацію... Ви знизу прочитайте... Оповістки.

Мазайло: Он там читайте. Бачите? Я навіть звідси бачу: Харківський Окрзагс на підставі арт. 142—144 Кодексу...

Губа: Стривайте. Стривайте. Та невже?... *(Перечитав якісь рядки в газеті.)*

Мазайло: А ви думали. Серце ж, кажу...

Губа: За постановою комісії в справах українізації, що перевірила апарат Донвугілля, звільнено з посади за систематичний і зловмисний опір українізації службовця М. М. Мазайла-Мазеніна...

Ойкнули. Тьотя Мотя розгубилася. До Мазайла:

— Що ж це таке? . . . Як цк? . . .

Рина до батька:

— Невже цьому правда, папо? . . . Та чого ти мовчиш?

Тьотя і Рина з одного і з другого боку:

— Мино Марковичу.

— Папо.

Дядько Тарас, підійшовши, вдивився в Мазайла:

— Він уже ні гу, ні му . . . Ні ге, ні ме — занімів.

Мазайлиха: Голкою, Мино. Язика поколи голкою . . .

Тертика до Мокія:

— А ми прийшли врятувати тебе од міщанської стихії . . .

Уля: Це я . . . Побачила — наші хлопці йдуть . . . Так я покликала на поміч . . . Я вже до тітки ніколи не поїду.

Тертика: Ну.

Мокій до Улі:

— Ну, Улю . . . *(до хлопців):* Присяги не кажемо тепер . . .

Губа:

»Наша присяга — помста, відвага,
Доля України, скривдженим добро . . .
А нація не піде вже назад!«

Тертика: Навпаки — скоро скажемо всім Мазеніним: гол.

Ударив мяча. Губа підбив. Мокій і собі. Уля собі.

ДІЄВІ ЛЮДИ:

М и н а М а з а й л о,
службовець Донвугілля

Л и н а,
його дружина

Р и н а,
дочка

М о к і й,
син

У л я Р о с с о х а,
Ринина подруга

М о т р о н а Р о з т о р г у є в а,
сестра Мазайлихи

Т а р а с,
брат Мазайлів

Т е р т и к а, Г у б а, А р е н с ь к и й
хлопці

Б а р о н о в а-К о з и н о,
колишня клясна дама

Д і д —
Запорожець

Д і д —
чумак

Д і д —
селянин

ВИДАВНИЦТВО
КОЛОС